

Svet ptic

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 7, številka 1, februar 2001

MAŁA UHARICA

Škotska

Upoštevanje ptic v gozdarstvu

Kozjanski park

Vabilo na skupščino

ISSN: 1580-3600

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS-BirdLife Slovenija®), p. p. 2722, 1001 Ljubljana

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajska 9, 1000 Ljubljana,
tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavna urednica: dr. Andreja Ramšak

e-mail: andreja.ramsak@guest.arnes.si

uredniški odbor: Luka Božič, Damijan Denac, Leon Kebe, Borut
Rubinič, dr. Davorin Tome in Al Vrezec.

lektoriranje: Marjetka Krapež

oblikovanje tipske strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Abakos grafični studio

tisk: Abakos / KVM Grafika

naklada: 2000 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba
Mobitel, Ministrstvo za okolje in prostor RS in Grand Hotel Union d.d.
Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.
Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana ali
na elektronski naslov andreja.ramsak@guest.arnes.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenija

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Društveni prostori: Prvomajska 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: Tomaž Jančar

Blagajnik: Nataša Adlešič Barba

Izvršilni odbor:

F. Bračko, D. Denac, K. Denac, mag. F. Janžekovič, T. Jančar, L. Kebe,

D. Klenovšek, M. Perušek, dr. A. Ramšak, B. Rubinič, J. Smole, B.

Šurina, D. Vengust, A. Vrezec

Nadzorni odbor:

B. Kočvar, A. Hudoklin, dr. T. Trilar (predsednik)

žiro račun: 50100-620-133-05-1018116-2385287

Direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih
organizacij BirdLife International.

stran 6

Davorin Tome

MALA UHARICA IN NJEN PLEN 4

Marko Trebušak

ŠKOTSKA, MED PTIČI IN DEŽJEM 8

stran 10

Mirko Perušek

UPOŠTEVANJE PTIC V GOZDARSTVU 12

Bernard Goršak

KOZJANSKI PARK 15

PREDAVANJA IN IZLETI 18

NATURA 2000 20

stran 13

Al Vrezec

KOCONOGI ČUK 22

Tomaž Mihelič

NOVI ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDILK 24

MEDNARODNEMU BOJU PROTI PTIČJEMU
KRIMINALU PRIDRUŽEN TUDI DOPPS 26

stran 22

Luka Božič

POHORJE 27

Borut Rubinič

LJUBLJANSKO BARJE 28

RAZPIS ZA 7. SREČANJE MLADIH
ORNITOLOGOV SLOVENIJE 30

stran 29

Luka Božič

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA 33

VABILO NA 22. REDNO LETNO
SKUPŠČINO 35

Spoštovani člani in članice!

Stopili smo v drugo leto izhajanja revije Svet ptic. V tem letniku smo v revijo dodali poljuden članek. Napisal ga je dober poznavalec male uharice *Asio otus* in eden redkih poklicnih ornitologov pri nas, dr. Davorin Tome. V članku boste izvedeli, kaj mala uharica pleni in kako soodvisna sta plenilec in njegov plen. Človekovo poseganje v takšen medsebojno odvisen in občutljiv odnos se nikoli ne konča dobro. Ornitološki potopis nas popelje na sever Britanskega otoka - na Škotsko. V deželo s čudovitimi klifi, kjer neprestano prši in piha veter. Tu so nekatere vrste ptic našle primerno mesto za gnezdenje in dovolj hrane v hladnem morju, ki buta ob strme stene.

Tokrat Vam predstavljamo še eno ptico iz reda sov, koconogega čuka *Aegolius funereus*. Njegovo življenjsko okolje je strnjen gozd, prepreden z manjšimi jasami, kjer lovi. Na ptice in gozd se navezuje tudi prispevek Mirka Peruška, ki pravi, da gozdarji in gozdarska stroka vedno bolj in bolj upoštevajo ptice pri upravljanju z gozdom. Živi svet je med sabo prepleten in soodvisen. Koconogi čuk ne more gnezditi, če ne najde dupla, ki ga je izdolbla črna žolna *Dryocopus martius*. No, tukaj lahko pomaga človek s postavljanjem gnezdilnic. Na žalost rešitve niso vedno tako enostavne. Nekatera življenjska okolja in vrste so že tako ogrožene, da je njihovo varovanje nujno potrebno. Varovanje narave je zahtevna naloga, pri kateri mora sodelovati tudi država. V prispevku Natura 2000 boste izvedeli, na kakšen način se je lotila varovanja narave Evropska skupnost. Prispevek o Kozjanskem parku predstavlja, kako so se lotili varovanja naravne in kulturne dediščine ob reki Sotli. Park se ponaša z visodebelnimi sadovnjaki in številnimi gnezdkami, ki so vezane nanje.

K izginotju nekaterih živalskih in rastlinskih vrst znatno prispeva nedovoljeno trgovanje z njimi. Zastrahuječe je, da ima v večini primerov tovrsten kriminal mednarodne razsežnosti in je dobro organiziran. Prekupčevalcem pa prinaša velike dobičke. Slovenija bo letos na letni skupščini od 7. do 9. aprila v Celju gostila člane mednarodne organizacije Združena Evropa proti kriminalu.

Vabimo Vas, da sodelujete pri nastajanju Novega ornitološkega atlasa in da se udeležite dveh delavnic, na katerih bodo predstavljene metode za popisovanje ptic. Podatki, ki bodo zbrani, bodo služili tudi za boljše varovanje ptic. Letos bo potekalo že 7. Srečanje mladih ornitologov Slovenije. K sodelovanju vabimo vse osnovnošolce in srednješolce, ki jih zanima ptičji svet. Mentorji ne pozabite nam poslati namere o izdelavi naloge vsaj do 15. septembra 2001. Več o pogojih za sodelovanje preberite v razpisu, ki je objavljen v tokratni številki. Pripravili smo nov seznam izletov in predavanj od marca do konca junija. Potrudili smo se in izlete razporedili po celotni Sloveniji.

Ne pozabite, v soboto 31. marca 2001 Vas vabimo na 21. redno letno srečanje in skupščino Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Andreja Ramšak

foto: Davorin Tome
Mala uharica *Asio otus*.

MALA UHARICA *Asio otus* IN NJEN PLEN

Davorin Tome

Ura se bliža polnoči. Premražen čepim pod golimi vejami jelše in napenjam ušesa. Trudim se, da bi bil kar čimbolj neslišen, a vsakič, ko obrnem glavo, zašumi ovrtnik. Že od mraka dalje se potikam po travnikih, na katerih so še zadnje zaplate snega in poslušam, ali se sove že oglašajo. Bolj ko napenjam oči, bolj črna je pokrajina pred menoj - oropana vseh podrobnosti, le nebo nad njo je kljub kopreni oblakov nekoliko bolj svetlo. Kar naenkrat se na veji tik pred menoj kot duh, ki je stopil skozi zid, pojavi sova. Letela je neslišno in nevidno, nizko nad črno pokrajino, šele tik pred pristankom na veji se je dvignila nad horizont, kjer je njen obris izdalo svetlo nebo. Po velikosti telesa in dveh pokončnih čopkih na vrhu glave sem jo določil za malo uharico. Šumenje mojega ovrtnika je verjetno zamenjala za škrebjanje miši. Ko je spoznala prevaro, je neslišno izginila nazaj v noč.

MALA UHARICA IN NJEN PLEN

Med sovami velja mala uharica *Asio otus* za enega najbolj specializiranih plenilcev. V njeni prehrani redko dobimo več kot pet vrst plena. V večini primerov so to voluharice iz rodu *Microtus*. To so mali sesalci, ki se od podobno velikih miši na prvi pogled ločijo po manjših ušesih in precej krajšem repu, kar pa ni tista razlika, zaradi katere bi jih sove raje plenile, kot plenijo miši. Razlika, ki je za sove pomembna, je v načinu življenja malih sesalcev. Miši so pretežno gozdne živali, tiste, ki živijo izven gozda, pa se skrivajo v grmiščih, jarkih ali podobnih skrivališčih. Voluharice, po drugi strani, se najbolje počutijo na velikih, odprtih travnikih. Domovanja si sicer kopljejo pod zemljo, hrano pa iščejo na površini, med travno rušo. Veliki travniki pa so priljubljen lovni habitat male uharice. Na življenje nad travniki so prilagojene tako rekoč z vsakim peresom na svojem telesu.

Osnovne značilnosti prilagoditev so najbolj izrazite pri obliki in dolžini peruti. Najlažje jih opišemo, če malo uharico primerjamo s skoraj enkrat večjo lesno sovo *Strix aluco*, ki večino življenja preživi v gozdu. Mala uharica ima dolge in ozke peruti, lesna sova pa kratke (kljub večji telesni teži ima celo krajše kot mala uharica) in široke. Težko pa bi zaključili, da je ena ali druga oblika peruti boljša ali slabša. Obe sta namreč izvrstni prilagoditvi, a vsaka v svojem okolju. Mala uharica išče plen med letom. Na višini dveh do petih metrov počasi križari nad nepreglednimi travniki in išče svojo priložnost za obed. Kadar hrane ni obilo, premeri zelo dolge razdalje in pri tem ji najbolj koristijo dolge in ozke peruti. Lesna sova preži na svoj plen z veje. Ko se pojavi in se sova zapodi za njim, se mora v gozdu včasih prav akrobatsko izogniti drevesom na poti. Kratke in široke peruti so za tak način lova najboljše.

Število voluharic na travnikih se spreminja iz leta v leto. Tako je npr. na travniku, kjer v enem letu živi ena voluharica, že čez dve ali tri leta 100 teh malih glodalcev ali še več. Spremembe so tako velike, da včasih usodno vplivajo na male uharice, prav pri vseh pa se nihanja v številčnosti

foto: Davorin Tome
Poljska voluharica *Microtus arvalis*.

foto: Davorin Tome
Velike, odprte travniške površine so priljubljen lovni habitat male uharice.

voluharic poznajo na gnezditvenem uspehu. V letih, ko jih je malo, malo sov začne z gnezdenjem, tiste, ki začnejo, speljejo morda le dva ali tri mladiče. Kadar je hrane veliko, gnezdi veliko sov, ki speljejo pet, šest, izjemoma tudi sedem mladičev. Zaradi tega običajno govorimo, da količina plena v naravi odreja velikost populacije plenilca in ne obratno! Mehanizem uravnavanja števila preživelih sovjih mladičev pa je na prvi pogled zelo krut.

Mladiči male uharice se izvalijo iz jaje zaporedno, v razmaku dveh dni. Ob izvalitvi zadnjega je tako v gnezdu s šestimi mladiči prvi star že več kot deset dni. Ob izvalitvi so mladiči težki 15 g, v desetih dneh zrastejo do teže 100 g, preden zapustijo gnezdo so težki med 250 in 300 g - celo več, kot tehtajo odrasli osebk. V letih, ko je hrane v obilju, se bodo nasitili vsi mladiči v gnezdu, tako veliki kot tudi majhni. V letih, ko je hrane malo, ves ulov sproti pojedjo najmočnejši, za šibke ne ostane nič. Poginejo preden podvojijo svojo težo, v posebej kritičnih razmerah končajo celo kot hrana v kljunu svojih starejših bratov in sester. Seveda, starši bi lahko posredovali in prineseno hrano pravično razdelili med vse mladiče. A v tem primeru bi zaradi podhranjenosti zaostali v rasti vsi, tako oslabele mladiče pa bi slej ko prej pokopala bolezen ali zajedavci, ki jih v gnezdih ne manjka. Propadel bi celoten zarod in ne samo najmlajši mladiči.

Ugotavljanje, katere so vrste živali, s katerimi se mala uharica prehranjuje, ni težavno. Sove plen, pa najsi bo to rovk. ali voluharica, pogoltnejo v enem zalogaju. Neprebavljive dele teles, predvsem dlako in kosti, po nekaj urah izvržejo skozi ustno odprtino v obliki svaljka, ki ga imenujemo izbljuvek. Ko izbljuvke razdremo, lahko na osnovi ostankov kosti v njih, v prvi vrsti lobanj, natančno določimo, s čim se je sova hranila. Če plen obenem štejemo, izvemo vse tudi o priljubljenosti posameznih vrst, o količini požrte hrane na

MALA UHARICA IN NJEN PLEN

foto: Davorin Tome

Mladiči male uharice zapustijo gnezdo po 28 dneh, čeprav takrat še ne znajo leteti.

dan in še čem. Z nekoliko več truda, lahko požrtim živalim posmrtno določimo tudi spol, okvirno starost in maso. Kadar proučujemo vpliv plenilcev na njegov plen namreč ni vseeno, ali se le ta hrani z mladimi, odraslimi ali starimi osebki, kakor tudi katerega spola so. Izločanje samic ali spolno aktivnih osebkov ima veliko večji vpliv na populacijo plena kot izločanje samcev ali starih osebkov. V študijah prehrane male uharice širom Evrope z metodo preiskave izbljuvkov so raziskovalci iz različnih držav objavili rezultate že o nekaj sto tisoč najdenih lobanjah malih sesalcev.

Ko pokrajino ukleščita mraz in sneg, veliko voluharic pogine, ostale postanejo malim uharicam težko dostopne. Voluharice so sicer aktivne celo zimo, a izpod snega, kjer temperature tudi v najhladnejših nočeh redko padejo pod 0° C, pridejo redko. Po poletno-jesenskem izobilju hrane je to čas trdih preizkušenj, ki ga preživijo le najboljši posamezniki. Takrat si sove, hočeš nočeš, jedilnik popestrijo s pticami - med manjšimi so najpogostejši vrabci *Paser spp.* in sinice *Parus spp.*, med večjimi kosi *Turdus merula*. Ker male uharice nimajo telesnih prilagoditev za lov na ptice, si pomagajo s posebno skupinsko tehniko lova. Lov se začne v mraku in le redki raziskovalci so ga opazovali do sedaj. Prva sova se navidez nerodno spreleti povsem blizu grmovja, v katerem prenočujejo ptice in med letom s perutmi udarja

po vejah. Ptice, ki so zmedene že zaradi mraka, brezglavo odletijo iz varnega zavetja, kjer jih kar v zraku polovi druga sova, ki neslišno leta tik za prvo. Ali kasneje sovi zamenjata vloge, ni opazoval še nihče.

Kljub temu, da je zima čas največjega pomanjkanja hrane, pa male uharice začnejo z gnezdenjem, še preden se na travnikih stopijo zadnje zaplate snega. Zakaj tako zgodaj v resnici ni presenetljivo. Samice male uharice valijo jajca 29 dni, prav toliko časa mladiči preživijo v gnezdu. Ko ga zapustijo, jih starši oskrbujejo s hrano še okoli dva meseca, nato se osamosvojijo. Nastopi najtežje obdobje v življenju vsake sove. Neizkušeni, na pol odrasli mladiči se morajo v nekaj kratkih mesecih pred prihodom zime naučiti uloviti svojo hrano. Vsaj v začetku šolanja potrebujejo pri tem veliko popravnih izpitov, ki so možni samo v ugodnih prehranjevalnih pogojih. Obdobje učenja in obdobje velikih količin hrane v naravi pa sovpadeta le, če male uharice začnejo z gnezditvenimi rituali že v času, ko se zima še ni poslovila.

Zelo redko male uharice gnezdiijo tudi dvakrat v enem letu. Z drugim gnezdom začnejo šele v juniju, torej se mladiči iz teh gnezd osamosvojijo šele v septembru ali oktobru. V običajnih letih je v teh jesenskih mesecih količina hrane že v upadu in večina mladičev iz drugega gnezda se v takšnih pogojih ne bi naučila lovskih spretnosti potrebnih za

MALA UHARICA IN NJEN PLEN

preživetje. Zato sove gnezdiijo dvakrat le v letih, ko so v okolju izjemno velike količine hrane, ki se ne zmanjšajo vse do prvega snega. To so leta, ki jih kmetje poznajo kot "mišja leta", ko je vsaka ped zemlje na travnikih in njivah prevrtna s podzemnimi rovi voluharic.

Količina hrane je gotovo eden najpomembnejših dejavnikov, ki vpliva na preživetje ptic. Malokdo pa pri tem pomisli, da je sama količina le del resnice in da je drugi del, dostopnost hrane, prav tako pomemben. Ste že kdaj ostali lačni, ker so vam trgovino zaprli pred nosom? Še tako obilne količine hrane za zaklenjenimi vratmi vam niso mogle potolažiti krulečega želodca, ker so bile nedostopne. Podobno je tudi pri pticah, kar je bilo posebej dobro preučeno prav pri mali uharici. Raziskovalci so ugotovili, da voluharice, priljubljena hrana male uharice, določena obdobja v dnevu preživijo na površini, kjer se prehranjujejo (za plenilce so dostopne) v drugih obdobjih pa počivajo globoko v podzemnih rovih (za plenilce niso dostopne). Obdobji se izmenjujeta z razmakom dveh do treh ur, vsak dan ob istih urah. Aktivnost glodalcev na površini je večja ponoči kot podnevi, absolutno največja pa je zabeležena ob sončnem zahodu in vzhodu. Časovno identičen vzorec povečane in zmanjšane aktivnosti, z največjimi vrednostmi ob sončnem vzhodu in zahodu je bil odkrit tudi pri mali uharici. S prilagajanjem časa aktivnosti mala uharica tako poveča verjetnost srečanja s hrano. Z drugimi besedami, sova dobro pozna urnik svoje trgovine.

Odrasla mala uharica mora za preživetje ujeti dve do tri voluharice na dan. Družina s petimi mladiči tako na leto pospravi okoli 5000 teh glodalcev. To pa je le neposredni del vpliva plenilca na velikost populacije njegovega plena. Posredni del vpliva je posledica dejstva, da so med požrtimi osebkami tudi spolno zrele samice. Če poenostavimo in ocenimo, da jih je 20 % in da bi vsaka, če bi preživela, vzredila po šest mladičev, znaša posredni del vpliva malih uharic še nadaljnjih 6000 glodalcev na leto. Kljub očitnemu vplivu, ki ga imajo sove na voluharice, pa so slednje, kot smo videli na začetku, na nek način še vedno "same svoje sreče kovači". Kadar bo voluharic malo, bo v okolici malo tudi sov in le malo jih bo končalo v krempljih. V tej povratni zanki pa je ves čar dinamičnega ravnovesja v naravi, zaradi katerega populacije v zdravih ekosistemih v resnici nikoli ne morejo

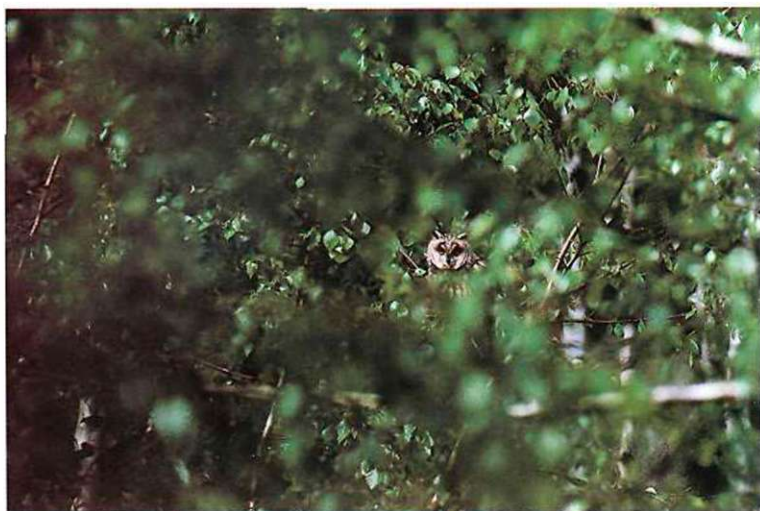
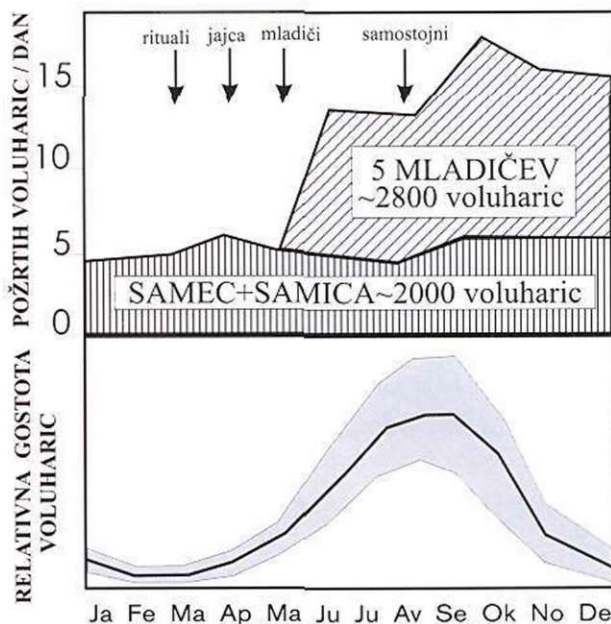

foto: Davorin Tome

Prek dneva male uharice težko opazimo, saj se skrivajo med gostimi vejami dreves.

biti prevelike - seveda, dokler se v ocenjevanje potrebnosti ali nepotrebnosti populacij ne vmeša človek s svojimi pogledi na naravo. ■ ■ ■

(ZGORNJA SLIKA) Shematski pregled letnih potreb po hrani pri družini male uharice s petimi mladiči (rituali - začetek gnezditvenih ritualov, jajca - začetek valjenja jajc, mladiči - izvalitev mladičev, samostojni - obdobje, ko se mladiči osamosvojijo). Obdobje največje potrebe po hrani sovpada z obdobjem, ko je le-te v okolju največ (SPODNJA SLIKA; povzeto po Wijnandts 1984: Ardea 72).

Kataloška prodaja

Iz ponudbe prodajnega kataloga smo prodali največ novoletnih voščilnic, kar je bilo zaradi prednovoletnega časa razumljivo. Med najpogostejše prodane izdelke so bile še silhuete ptic, nalepke in našitki z logotipom DOPPS in BirdLife značka. Člane je zanimala tudi nova knjiga Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji in zgoščenka Ljubljansko barje, skrivnostni svet živalskega oglašanja. V bližajočem se poletnem času pričakujemo, da bodo člane še bolj kot dosedaj zanimalo društvene majice z motivi g. Jurija Mikuletiča.

Škotsko višavje: odprta pokrajina, razgibana obala in glej čudo - jasno nebo. foto: Marko Trebušak

ŠKOTSKA, MED PTIČI IN DEŽJEM

Marko Trebušak

Veliko Britanijo sem si vedno želel doživeti od blizu. Nekoč me je navduševala predvsem njena zgodovina. Ko pa smo odločili za obisk Škotske, sem pričel odkrivati tudi njeno raznoliko pokrajino, čudovite sončne zahode in seveda ptiče. In prav njim je namenjen ta članek. Škotska leži na severnem delu britanskega otoka in skupaj z Anglijo, Walesom in Severno Irsko tvori Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske. Zaradi raznolikosti pokrajine jo lahko razdelimo na dva dela. Na jugu je škotsko nižavje, kjer se v neskončnost vrstijo hribčki, prepredeno z rečicami, slikovitimi mesti in vasicami kot iz pravljice. Tu živi večina Škotov. Na severni strani je škotsko višavje, kjer vladata veter in samota in kjer se vzpenjajo najvišji vrhovi Velike Britanije na čelu s 1343 m visokim Ben Nevisom. Nikar se ne nasmihajte ob njegovi višini. Pne se tako rekoč iz morja, tako da je ob vzponu potrebno premagati približno tisoč metrov višinske razlike, kar ni tako malo. Če prištejemo še veter in pogosto meglo, je lahko vzpon kar neprijeten. Gorjancev na škotskem višavju je malo, njihove vasice ležijo ob številnih jezerih in globokih zalivih. Življenje poteka počasi in take so tudi ceste: široke kaka dva metra, vsakih petsto metrov je izogibališče, ki omogoča srečevanje nasproti si vozečih avtomobilov, tako da mora človek hočeš nočeš voziti počasi.

ORNITOLOŠKI POTOPIS

Naš obisk je bil razdeljen na dva dela. V nižavju smo spoznavali dolgo in z bojem proti Rimljanom, Vikingom in Angležem zaznamovano zgodovino, na višavju pa smo se prepustili naravi in pticem. Slednjih ni malo, pravzaprav številčno nekajkrat prekašajo Škote. Poleg tega na Škotskem srečamo večino britanskih ptičjih redkosti. Razdalje med naselji so velike, rezervati so označeni šele pri vходу in če jih želimo odkriti, je koristno imeti s seboj ustrezno literaturo.

Čprav deluje Škotska zeleno in nenaseljeno, je njena pokrajina posledica človeškega dela. Današnja odprta prostranstva škotskega višavja je nekoč pokrival gozd, ki ga je danes ostalo le za en odstotek prvotne površine. Vse ostale gozdne površine so bile izsekane, da so ljudje pridobili prostor za pašnike. Podnebje je ostro in domače živali so temu primerno zaščitene. Tipičen primer je višavsko govedo, ki je bilo še v 18. stoletju zaradi odličnega mesa zelo priljubljeno. Skozi zgodovino so bile te živali večni vzrok za pretepe med različnimi klani gorjancev, ki so živali radi peljali na sprehod brez vednosti njihovih lastnikov. Pogled na dolgodlako in dolgorogo prikazen je malce strašljiv, a so se rogovi izkazali predvsem kot odlično sredstvo za praskanje po delih telesa, ki jih žival z nogami ne doseže. Dolga dlaka jih odlično ščiti pred vetrom, močo in mrazom. No, danes so črede te tipične škotske domače živali že precej redke, služijo pa predvsem kot odlični fotografski motiv. Poleg domačih živali so pašniki in barja dom številnih živali, na hrbtih katerih se lomijo kopja britanskega naravovarstva. Omenil bi le primera navadnega jelena *Cervus elaphus* in škotske podvrste barjanskega jereba *Lagopus lagopus scoticus*. Ko so v sedemnajstem stoletju iztrebili volkove *Canis lupus*, so se jeleni pričeli neovirano množiti. Tako se po višavju danes potika prek tristo tisoč jelenov, ki že močno ogrožajo rastlinstvo. Barjanski jereb pa je priljubljena lovna divjad, zaradi česar so na udaru njegovi naravni plenilci, kot sta na primer pepelasti lunj *Circus cyaneus* in planinski orel *Aquila chrysaetos*. Te lastniki barij v strahu za zaslužek zastrupljajo, čeprav je tako početje prepovedano.

Na južnem robu višavja ležijo zadnji ostanki nekoč mogočnega Kaledonijskega gozda. Največji del je v lasti britanskega partnerja BirdLife. Rezervat Abernethy Forest, ki pokriva 10.000 ha površine, skriva domovanje današnjih škotskih ribjih orlov *Pandion haliaetus* in ponos Kraljevega društva za zaščito ptic (RSPB) – Loch Garten. Ribje orle so namreč zbiralci jaje in ljubitelji nagačenih ptičev v Veliki Britaniji iztrebili, šele štirideset let po njihovem izginotju je v Loch Gartnu zopet gnezdil par ribjih orlov. In prav iz tega gnezda izhaja današnji rod škotskih ribjih orlov. Opazovalnica, ki jo je RSPB leta 1991 prenovil in opremil, tako da je njen vpliv na okolje čim manjši, je opremljena z

lokalno televizijo, katere kamere ves čas spremljajo dogajanje v gnezdu. Na voljo so teleskopi in prijazni prostovoljci, ki so vedno pripravljeni odgovarjati na vprašanja. Poleg ribojedim ujedam nudi rezervat zavetje številnim gozdnim vrstam ptic na primer škotskemu krivokljunu *Loxia scotica* in divjemu petelinu *Tetrao urogallus*. Divjega petelina je včasih mogoče videti na parkirišču pri opazovalnici, ki je nameščena v bližini gnezda ribjih orlov. Le zgođen je treba biti, ker prvi obiskovalci tega plahega ptiča preženejo nazaj v gozd.

Le 10 km severno od matične Škotske leži Orkneysko otočje, ki slovi po čudoviti obali, ki obsega tako peščene plaže, ki dajejo vtis tropskih otokov (razen mrzle vode), in klife, ki se pno 300 metrov nad morsk gladino. Otočje je znano tudi po arheoloških izkopaninah, med katerimi je pravi biser 4500 let stara in popolnoma ohranjena vas Skara Brae. Od sedemdesetih otokov, kolikor jih sestavlja arhipelag, je naseljenih le šestnajst. V načrtu smo imeli obisk največjega otoka – Mainland in otoka Hoy, ki leži južno od njega. Ta dva otoka skupaj z Burrayem, Južnim Ronaldsayem in nekaj manjšimi otoki oklepata strateško pomemben zaliv Scapa Flow, ki že več kot tisočletje služi kot oporišče za mornarice različnih vojsk od ladij Vikingov, preko britanske Kraljeve do NATO-ve mornarice. Naši načrti so se izjalovili in ostalo je le pri pet dni trajajočem obisku Mainlanda. Tretji dan po našem prihodu je pričel pihati tako zelo močan veter, da trajekti s Škotske niso mogli pristajati. Tudi med otoki ni bilo možno pluti. No ja, bo pa pač nekaj ostalo za prihodnjik. Pokrajina otočja je skoraj brez dreves, pretežno se tu razprostirajo pašniki, velik del pa prekrivajo barja. Vreme je zelo spremenljivo, pri čemer sta april in maj najbolj suha meseca in tako najprimernejša za obisk. Vreme je namreč na Orkneyih tako kot na Škotskem – »škotsko«. To pomeni

Slika 2 foto: Marko Trebusak
Višavsko govedo; dolgorogo, dolgodlako in prav nič mu ni mar, če ga fotografirate.

foto: Marko Trebušak

Kolonija morskih ptic med nebom in morjem.

zjutraj dež, opoldne sonce, popoldne zopet dež ali kot pravijo Škoti: Če ti vreme ni všeč, počakaj pet minut in gotovo se bo spremenilo.

Otočje je pravi raj za opazovalce ptic in ptičje fotografe. Zabeleženo je bilo prek 330 vrst, med katerimi je precej redkih in le nekajkrat zabeleženih na Britanskem otočju, kot sta na primer mala droplja *Tetrax tetrax* in sabljasti martinček *Xenus cinereus*. Ptiči niso preveč plašni, tako da se jim da precej približati. Ljudi je malo in tudi promet je na ravni vaških cest. Nihče, razen nemških turistov, ki se jim vedno mudi, se ne pritožuje, če ustaviš na izogibalšču in si ogledaš pepelastega lunja med njegovim tipičnim lovom. Ptič počasi leti nad barjem, s perutmi razprostrtimi v obliki zelo odprte črke V, kar je značilnost lunjev, potem pa se sunkovito zavrti in strmoglavi na plen. Na barju lahko, če je sreča mila, opazujemo tudi močvirsko uharico *Asio flammeus*, mi je sicer nismo videli, pač pa smo lahko kar iz kombija opazovali družino rdečenogih martinčev *Tringa totanus*. Na vsakem koraku smo srečevali škorce *Sturnus vulgaris* in školjkarice *Haematopus ostralegus*, najpogostejše ptičje spremljevalce pasoce se živine in ovac. Prav posebno doživetje nam je pripravil tretji večer našega bivanja na Orkneyih. Že prejšnjo noč je veter pihal tako močno, da so palice naših šotorov komaj, komaj vzdržale, zato smo sklenili, da se umaknemo na varno. Prenočili

smo v »Bed & Breakfast«, britanski obliki prenočevanja pri zasebnikih, uspavala pa nas je pesem, v Sloveniji tako redkega, na Orkneyskem otočju pa zelo pogostega velikega škurha *Numenius arquata*, ki nam je prepeval prav pod oknom.

O bisk Orkneyev ni popoln brez obiska kolonije morskih ptic. Tako kolonijo je težko opisati, treba jo je doživeti: vrišč več sto tisoč njork *Alca torda*, lumen *Uria aalge*, lednih viharikov *Fulmarus glacialis*, triprstih galebov *Rissa tridactyla* in drugih ptic, ki se meša z enakomernim butanjem valov ob obalo kakih sto metrov pod mojimi nogami, in piš povsod navzočega vetra. Zrak je zaradi vetra svež in rezek, poln vonja po soli in gvanu. Oko se giblje med zelenimi pašniki in sivino klifov, ki jo poživljajo zeleni, rumeni in rdeči lišaji. Na obzorju se nebo preliva v morje. In ptiči, ki letijo od povsod in na vse strani. Kar s težkim srcem smo zapustili to prijetno, čeprav hladno in vetrovno otočje.

Ker s fotografijami velike govnačke *Catharacta skua* nisem bil zadovoljen, smo na severozahodu Škotske obiskali otoček Handa. Upal sem, da bom prijateljem lahko pokazal tudi mormona *Fratercula arctica*, ki s črno-belimi perjem in v času gnezdenja sivorumenno-oranžnim kljunom deluje kar malce komično. Hando pokriva barje, prek katerega je speljana lesena pot, da obiskovalci ne bi uničevali rastja. Severni del otoka se zaključuje na fantastičnih klifih, na južnem delu, kjer smo pristali, peščena plaža omogoča pristajanje čolnom. Odkar je leta 1847 krompirjeva kuga naseljenca pregnala v Ameriko, je otoček nenaseljen. Le nekaj zloženih kamnov, ki so bili nekoč hiše in hlevi, priča, da so nekoč tu živeli ljudje. Danes je otok prepuščen pticam. Na začetku obiska nas je čuvaj opozoril, naj se držimo lesene poti, ker na barju gnezdiijo velike in bodičaste govnačke *Stercorarius parasiticus*, ki so v bližini gnezda zelo agresivne. Obnašajo se kot živa bojna letala in se v strmoglavih napadih zaganjajo v sovražnika, pri čemer je cilj njihovih ostrih kljunov njegova najvišja točka – glava. Pri govnačkah je zanimiv

foto: Marko Trebušak

Škorec *Sturnus vulgaris* je tipična ptica orkneyskih pašnikov.

ORNITOLOŠKI POTOPIS

foto: Marko Trebušak
Ledni viharik *Fulmarus glacialis* je zame najspretnější letalec med morskimi pticam.

tudi način prehranjevanja. Ko se galeb, čigra ali kak drug morski ptič vrača z lova v kolonijo, ga govnačka v zraku toliko časa nadleguje, da odvrže plen, ki ga »nasilnež« prestreže, še preden pade v vodo. Nadlegovanje obsega najrazličnejše umazane trike od bliskovitih preletov tik pred kljunom do vlečenja za repna peresa. Zaradi takega načina prehranjevanja so govnačke resnični zračni akrobati. In prav zanimivo je poslušati kolonijo morskih ptic, ko jo preleti ta »nadloga«. Prej enakomerno kričanje se ob preletu velike govnačke ojači za eno stopnjo, kot če bi navijačem najljubši športnik zamudil priložnost za zmago.

Kar pa se mormonov tiče, smo imeli srečo. Ljudje so na Hando namreč zanesli sive podgane *Rattus norvegicus*. Te so s plenjenjem njihovih gnezd mormone pregnale na majhen z otokom nepovezan skalnati steber. Podgane so prostovoljci Scottish Wildlife Trust leta 1997 pregnali, mormoni pa so se letos zopet vrnili na otok. Mormon je tako kot cela družina njork Alcidae, ki ji pripada, do popolnosti prilagojen lovu pod vodo. Zaradi tega ima tršato, cigari podobno telo in majhne peruti, s katerimi »leti« pod vodo. Zaradi neugodnega razmerja med površino kril in maso ptiča lahko leti le tako, da zelo hitro maha s krili, zaradi česar je njegov let najbolj podoben letu kamna. Najbolj zoprni del pa sta vzlet in pristanek. Na tleh hodijo vsi predstavniki njork pokonci kot pingvini Spheniscidae. Lahko bi rekli, da njorke na severni polobli nadomeščajo na južni polobli živeče pingvine. Mormoni so opazovalcem in fotografom prijazni ptiči, ker niso plašni. Težave pri fotografiranju mormonov mi je slikovito opisal Anglež, ki sem ga srečal na Handi: največji problem fotografiranja je, da ti hodijo pod nogami in moraš paziti, kam stopiš.

Prihod na Loch Ness je bil pravi šok, kajti po dveh tednih smo se vračali v civilizacijo. Nismo se peljali mimo Loch Nessa, da bi videli Nessy, slavno pošast, s katero se je bojda že v 6. stoletju

pogovarjal Sv. Kolumb. Pot nas je vodila naprej na jug. Tam se ob Glasgowu v Atlantski ocean izliva reka Clyde in v izlivu te reke si je možno ogledati veliko ptičjih zanimivosti. Omeniti velja Aliso Craig, velikanski štruci kruha podoben otok, kjer je doma velika kolonija strmoglavcev *Marus bassanus*, čudovitih morskih ptic, ki po pravici nosijo svoje slovensko ime. Pri lovu namreč elegantno strmoglavljajo iz včasih spoštovanja vredne višine navpično v morje.

Še dlje na jugu je Caerlaverock, ki je dobil ime po gradu zelo zanimive trikotne oblike. Med opazovalci ptic je ta kraj poznan po peščenih plažah in slanih močvirjih, ki v zimskem času gostijo kratkokljune *Anser brachyrhynchus* in belolične gosi *Branta leucopsis*, ki jih z Grenlandije in Islandije, kjer gnezdijo, prižene mrz. Ker smo prišli na vrhuncu gnezditelne sezone, ko so omenjene gosi na svojih gnezdiščih, smo se morali zadovoljiti z gradom, veliko jato duplinskih kozark *Tadorna tadorna* – in dežjem.

Škotska se mi je priljubila s (predvsem takrat ko ne pada dež) čudovito pokrajino in ptiči, za katerimi se ni treba plaziti po grmovju in jih opazovati kot majhno rjavo piko na rjavem ozadju. Poleg tega pa ljudje, v nasprotju z mojimi dosedanjimi popotniškimi izkušnjami, vsi govorijo angleško. Naše potovanje se je končalo, kot se za tako mokro deželo spodobi, na poti v Anglijo je ves čas deževalo. ■ ■ ■

foto: Marko Trebušak
Mormona *Fratercula arctica* v tipičnem gnezdiščnem okolišu.

Viri:

- Madders, M in J. Welstead (1997): Where to watch birds in Scotland. Christopher Helm Ltd, London.
Jonson, L (1992): Birds of Europe. Christopher Helm Ltd London.
Smallman T. in Cornwallis G. (1999): Scotland. Lonely Planet Publications Pty Ltd, Hawthorn.

Upoštevanje ptic v gozdarstvu

Mirko Perušek

foto: Mirko Perušek

Zadnjih dvajset let v gozdarstvu vse bolj upoštevajo divjega petelina *Tetrao urogallus* pri načrtovanju del v gozdu.

Ptice so številni drobni pojoči biseri in so večinoma blizu vrha prehranjevalne piramide. Najštevilnejši je red pevcev, ki se najpogosteje prehranjujejo s številnimi drobnimi žuželkami in drugimi nevretenčarji; sove lovijo male sesalce in tudi nekatere ujede, druge pa tudi ptice, sesalce, dvoživke ali ribe. Prisluhnimo jim in posegajmo v gozdove le toliko, kolikor je najbolj nujno in najmanj moteče. Ogrožene in redke vrste pa naj bodo naše skupno vodilo za ukrepanje v celotni gozdnati krajini.

Dobro polovico Slovenije poraščajo gozdovi, zato spada naša država med najbolj gozdnate v Evropi. Z opuščanjem obdelovanja kmetijskih površin se z gozdom zaraščajo še nove površine. V gozdovih je človek nekoč lovil divje živali in nabiral les za kurjavo. Kasneje je gozd krčil ter ustvarjal polja in travnike. V gozdovih je dobil stavbni les, kresilno gobo za netenje ognja, zdravilne rastline, gobe, borovnice in druge gozdne sadeže. Pozneje so različni gozdovi dobivali različne vloge. V bližini rudnikov so bili bolj izkoriščani, v oddaljene in težje dostopne gozdove pa se je manj posegalo. Naši predniki so začeli graditi gozdne ceste ob koncu devetnajstega stoletja, intenzivneje pa po drugi svetovni vojni. Danes je večina gozdnih površin odprtih s cestami in gozdnimi vlakami. Po drugi svetovni vojni so z gozdovi upravljala gozdna gospodarstva, po osamosvojitvi Slovenije je leta 1993 novi gozdarski zakon razdelil strokovno in izvajalsko delo na dve različni službi. Delo strokovno vodi in nadzira Zavod za gozdove Slovenije (ZGS), dela v gozdu opravljajo lastniki sami ali samostojni podjetniki, v nekdanjih družbenih gozdovih pa izvajalska podjetja oziroma delniške družbe. Prevladujejo zasebni gozdovi, državnih je le za dobro petino. Država spodbuja lastnike k delu v zasebnih gozdovih s finančnimi spodbudami. Predvsem so to dela na področju obnove, nege in varstva gozdov, med katere spadajo tudi ukrepi za biotopsko funkcijo, kot je vzdrževanje vodnih biotopov, zasaditev plodonosnega drevja, puščanja dreves z dupli ter nameščanje in vzdrževanje gnezdilnic.

V okviru varstva gozdov so že v preteklosti nameščali gnezdnice predvsem za manjše ptice, npr. sinice, ter poudarjali pomen in vlogo pomoči pticam pri ohranitvi zdravega gozda. Pozimi so razdelili šolam in ljubiteljem ptic na tone zrnja za zimsko krmljenje ptic. Danes se v gozdnogospodarskih načrtih vedno pogosteje omenjajo ptice ter ukrepi zanje. Med prvimi takšnimi načrtnimi ukrepi so bili ukrepi za ohranitev divjega petelina *Tetrao urogallus*. V osemdesetih letih so lovci zaradi upadanja številnosti divjega petelina prenehali z njegovim odstrelom. V gozdnogospodarskih načrtih so gozdarji izločili predele rastišč ter predpisali posebne varstvene režime. Na rastiščih od takrat ni dovoljen posek t. i. pevskih dreves oziroma izločijo se ožja območja rastišč. To so območja, kjer ni večjih posegov, še posebej se ne gradi cest in vlak. Divji petelin je zelo neprilagodljiva živalska vrsta, zato ga nekateri ukrepi v njegovem življenjskem prostoru močno ogrožajo *(glej predstavitev ptice v 1. številki Svet ptic, letnik 6, 2000). Gozdarska stroka se je skupaj z lovci odločila za zaščito divjega petelina in njegovih ključnih življenjskih prostorov ter sprejela ukrepe, ki so zahtevali spremembe v letni organizaciji dela. V spomladanskem času tako v predelih rastišč niso dovoljeni spravilo, sečnja in druga dela, ki bi povzročala nemir. To je preprosteje zagotoviti v državnih gozdovih in precej težje v zasebnih.

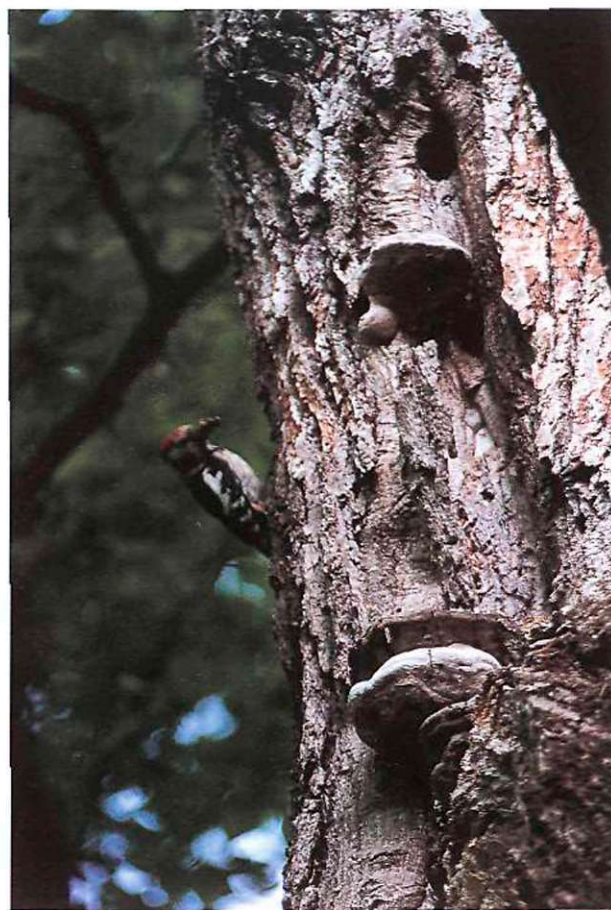

foto: Mirko Perušek
Odmrla in delno odmrta drevesa so sestavni del gozda. Na fotografiji je duplo srednjega detla *Dendrocopos medius*.

Zdaj načrtno puščamo odmrta drevesa in drevesa z dupli. V preteklosti so na sušice (odmrta drevesa) in votlo drevje gledali kot na gozdarjevo malomarnost. Lastniki gozdov so se priučili tega čiščenja, čez noč pa je težko spremeniti »staro nemško šolo« o maksimalnem donosu iz gozda tako pri lastnikih kot tudi pri posameznih gozdarjih. Še posebej je problematično čiščenje gozdov v predelih, kjer jih že dolgo intenzivno izkoriščajo. Običajno so to smrekovi sestoji v severovzhodni in severni Sloveniji ter po nižinah v okolici naselij. V teh gozdovih je treba budno paziti na drobne podlubnike, saj ti ob prenamnožitvah v teh nenaravnih sestojih lahko povzročijo veliko gospodarsko škodo. Najpomembnejši ukrep v teh gozdovih je njihovo postopno spreminjanje v prvotne mešane in listnate gozdove ter puščanje odmrlih dreves, kjer podlubnikov ni več. Tu in tam je v takšnih sestojih smiselno tudi postavljanje gnezdilnic, in sicer vse dotlej, dokler ni dovolj naravnih dupel.

Poleg omenjenih ukrepov so z načrti predpisani tudi drugi, morda še pomembnejši, kot je ohranitev skupin dreves za naravna zatočišča, kjer je v starem in votlem drevju dovolj možnosti za gnezdenje in hkrati precejšnja ponudba hrane za posamezne vrste. V Sloveniji je bila v 70-ih letih osnovana

mreža gozdnih rezervatov, kjer drevja ne sekamo in so namenjeni le v poučne in raziskovalne namene. V nekaterih rezervatih najdemo primerno bivališče posamezne bolj specializirane vrste ptic. Za ohranitev nekaterih vrst ptic je pomemben stopničasto oblikovani gozdni rob s pestro sestavo vegetacije, za druge so pomembnejše gozdne jase, za tretje plodono drevje.

Pri načrtovanju in delu v gozdu so gozdarji vedno pripravljeni, da pticam pomagajo. Pomembno je le, da vemo, kateri ukrep je najpomembnejši za določeno vrsto ptic. Druga pogosto težja stran je prepričevanje lastnika gozda, da se drži načrtovanih usmeritev. Med pomembnejšimi ukrepi je čas dela v gozdu. V preteklosti so lastniki v gozdu delali pozimi, saj je bil les iz zimske sečnje trajnejši, danes pa to bolj ali manj uspešno rešujejo različni zaščitni premazi. V vegetacijski sezoni so lastniki gozdov delali na poljih in travnikih. Danes se precej manjši delež lastnikov gozdov še ukvarja s kmetijstvom. Dela v gozdovih pogosto opravljajo obrtniki in izvajalska podjetja, ki želijo služiti vse leto. Sečnja v spomladanskem in poletnem času zelo moti gnezdeče ptice. V tem času ptice v primestnih gozdovih in na različnih turističnih točkah vznemirjajo številni obiskovalci. Gozdarji so tudi v ta namen postavili številne gozdne učne poti po vsej Sloveniji, ki obiskovalce seznanjajo z gozdom in obzirnim odnosom do njega. Vsako leto delavci ZGS vodijo po teh učnih poteh več deset tisoč obiskovalcev. Med njimi prevladuje šolska mladina. Njim vsako leto pred zimo razdelimo tudi manjši del krme za ptice. ZGS je skupaj z DOPPS-om izdelal plakat, ki je v pomoč pri zimskem opazovanju ptic ob krmilnici. Z njega je razvidno, da je glavni namen krmiljenja ptic predvsem izobraževanje.

V primerjavi z drugimi evropskimi državami imamo precej sonaravne gozdne sestoje, zato se številni obiskovalci iz

foto: Mirko Perušek

Gnezdilnice so le dopolnilo naravnim duplom.
V njih gnezdiijo tudi sove.

zahodne Evrope navdušujejo nad našimi pestrimi gozdovi. S skupnimi močmi jih bomo takšne ohranili zanamcem. Drevo raste desetletja, stoletja, posekamo pa ga v trenutku. Strokovna gozdarska služba usmerja, še posebej znotraj ZGS in v okviru svojih nalog, razvoj gozdov ter izobražuje lastnike gozdov in javnost z namenom, da bodo gozdovi tudi v prihodnje prijazni za ptice in druga živa bitja. ■ ■ ■

Nov direktor in namestnik direktorja

Z novim letom smo v društvu dobili novega direktorja. To je Tomaž Jančar, ki delo zaenkrat opravlja prostovoljno. Ker je zaradi drugih obveznosti prisoten v pisarni le omejen čas, je za namestnika direktorja imenoval Leona Kebeta, ki je zadolžen za operativno vodenje. Delo direktorja je potrebno, saj ta hip v društvu

štirje fantje civilno služijo vojaški rok, poleg tega pa so v pisarni stalno prisotni štirje zaposleni in je dobra organizacija dela nujno potrebna.

Društveni prostori

Ponovno bomo oživili stare društvene prostore na Žibertovi 1. Ker smo pisarno preselili na Prvomajsko 9, so stari prostori ostali prazni. Prostore nameravamo prebeliti in preurediti. V bodoče jih bomo uporabljali kot predavalnico za društvena predavanja. Na ogled in prvo predavanje 22. marca (glej program predavanj v Ljubljani) ste vljudno vabljeni. Iskrena zahvala gre vodstvu Prirodoslovnega muzeja Slovenije, ki nam je velikodušno dovolilo uporabo prostora na Žibertovi ulici.

Kozjanski park

Bernard Goršak

foto: Mirko Perušek
Zelena žolna *Picus viridis*.

Leto 1999 je bilo za varstvo narave v Sloveniji še posebno pomembno, saj je bil julija sprejet Zakon o ohranjanju narave (ZON), ki je v marsičem spremenil pravno podlago za uresničevanje politike varstva narave. V kolikšni meri bo pravna »beseda meso postala«, bo odvisno predvsem od učinkovitosti komunikacije med posameznimi udeleženci procesa varstva: od Ministrstva za okolje in prostor, Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Celje, upravljalcev zaščitene območij do lokalnega prebivalstva. Vprašanje je tudi, ali sama naravovarstvena zavest ljudi sledi temu premiku na zakonodajni ravni. Zakon sam po sebi je lahko zelo dober in moderen, vendar bo imel le simboličen pomen, če ne bo vzporedno z njim zorela tudi zavest ljudi, da so pripravljeni zakon sprejeti v njegovem bistvu.

Stem zakonom so bili postavljeni tudi novi temelji za upravljanje zaščitene območja Spominskega parka Trebče, ki se je preimenoval v Kozjanski regijski park. V Spominskem parku Trebče (ustanovljen je bil že leta 1981, v nadaljevanju Kozjanski park) si skupaj s Triglavskim narodnim parkom delita primat organiziranega upravljanja zaščitene območja v Sloveniji. Z novim zakonom o ohranjanju narave je aktivna politika varstva naravne dediščine Kozjanskega postala enakopraven del strategije

upravljanja parka. Sedež uprave parka je v Podsredi, njen direktor je gospod Franci Zidar, ki je na čelu pri sprejemanju vseh pomembnejših odločitev o aktivnostih v parku že vse od leta 1983. Med številnimi uspešno izpeljanimi projekti velja vsekakor izpostaviti celovito prenovo gradu Podsreda.

V letu 1998 je bil kot uvod v uresničevanje enega izmed večjih in pomembnejših projektov tega leta podpisan tudi dogovor med direktorjem parka in predstavniki DOPPS-a o popisu ptic Kozjanskega parka. Rezultati popisa so bili objavljeni v posebni stoti številki revije *Acrocephalus*, dosednji izsledki kažejo, da je to območje ornitološko izjemno pomembno, saj je bilo ugotovljeno, da tu živi veliko ogroženih in redkih vrst ptic. Po navedbah strokovnjakov DOPPS-a je Kozjanski park eno najpomembnejših območij. Poleg tega velja izpostaviti, da najdemo tukaj tudi veliko drugih, sicer neogroženih vrst in da so njihove populacije zelo stabilne.

Na podlagi rezultatov popisa ptic v Kozjanskem parku so bili določeni habitati, ki so z vidika varovanja ptic Kozjanskega parka še posebej velikega pomena. To so obsovelske ravnice oziroma poplavni travniki, obširni bukovi gozdovi ter visokodebelni sadovnjaki. Prav slednji so postali predmet našega zanimanja tudi zaradi drugih nič manj pomembnih vidikov. Visokodebelni sadovnjaki so življenjsko okolje redkih vrst ptic (npr. vijeglavka *Jynx torquilla*, pogorelec *Phoenicurus phoenicurus*, zelena žolna

foto: Mirko Perušek
Vijeglavka *Jynx torquilla*.

foto: Dare Fekonja

Pogorelec *Phoenixurus phoenicurus*.

Picus viridis in pivka *Picus canus*) in so del kulturne krajine. To so ekstenzivne kmetijske površine, zato je tudi podrast v teh sadovnjakih značilna za (žal vse redkejšo) ekstenzivno gojene travnike.

Velika površina krošenj je imeniten življenjski prostor, močno razpokano lubje je zelo pripraven »domek« za številne vrste žuželk, ki so vir hrane za mnoge ptičje vrste. Velikokrat prezrt, a nič manj pomemben vzrok za odločitev o varstvu visokodebelnih sadovnjakov, je dejstvo, da so ti sadovnjaki sortno izredno pestri, saj obstaja veliko sort jablan, katerih imen še ne poznamo. Ti sadovnjaki so prava zakladnica genov in njihovem ohranjanju bomo prav tako posvetili posebno pozornost. V okviru krovne pilotnega projekta, ki nosi naslov Obnova starih travniških sadovnjakov v Kozjanskem regijskem parku, je kot eden izmed njegovih podprojektov predvidena tudi ustanovitev posebne genske banke vseh sort jablan v Kozjanskem parku. In končno – revitalizacija teh sadovnjakov lahko pomeni v prihodnosti pomemben vir dodatnega zaslужka za njihovega lastnika. Kulturna krajina se vse bolj zarašča, mladega, aktivnega prebivalstva, ki bi nadaljeval ekstenzivno rabo naravnih danosti, je vse manj, ostajajo le ostareli in nemočni. Visokodebelni sadovnjaki so v preteklosti že dokazali, da lahko dobro služijo človeku, da so pravzaprav naložba, ki se s primernim pristopom lahko bogato obrestuje. Nenazadnje je dokaz za to vsaj 2.000.000 posajenih jablan po vsej Sloveniji. Ta kapital je dandanes skoraj povsem mrtev in nerabljen.

Iz vsega naštetega je očitno, da je bila odločitev o obnovi in oživitvi teh sadovnjakov z namenom, da služijo človeku in ohranjajo naravno podobo kulturne krajine, več kot upravičena. Projekt poteka že nekaj časa in za nami je kar nekaj pomembnih korakov. S strokovnima sodelavcema projekta, gospodoma Francem Kotarjem in Janijem Gačnikom iz Kmetijskega zavoda Novo mesto, ki sta hkrati nosilca projekta obnove travniških sadovnjakov na

državnem nivoju, smo že izvedli tematska izobraževanja lastnikov sadovnjakov in tudi konkretne demonstracije: npr. prikaz kakovostnega pridobivanja jabolčnega žganja in prikaz rezi v sadovnjakih. Želimo, da bi s paleto različnih visoko kakovostnih in redno kontroliranih proizvodov, ki bi jih pridobili s predelavo jabolk (sok, žganje, kis, krehli, čaji itd.) in jih pod posebno blagovno znamko prodali na trgu, zagotovili vsem lastnikom sadovnjakov zadosti močan motiv, da bi sadovnjake redno vzdrževali, negovali in celo dosajevali. S tem bi na najboljši možni način uresničili zastavljene cilje s področja varovanja habitatov in s področja sonaravnega razvoja podeželja, ki bi se lahko s tem demografsko in ekonomsko znatno okrepilo. To je eden redkih primerov, ko stojita varstvo narave in razvoj (ruralne) družbe na istem bregu.

Projekt je finančno že podprla občina Kozje, saj je njen župan od samega začetka pokazal veliko razumevanje za cilje, ki smo si jih z začetkom tega pilotnega projekta zadali v Kozjanskem parku. Na srečanju z župani in delavci kmetijsko svetovalnih in drugih strokovnih služb v Podsredi je bilo med podrobnejšo predstavitev projekta na račun projekta izrečenih veliko pohvalnih (pa tudi kritičnih) besed. Vsi so bolj ali manj poudarjali upravičenost takega projekta in njegovo mnogoplastnost ter izrazili načelno podporo njegovemu uresničevanju. Po opravljenih pogovorih s Kmetijsko svetovalno službo je bil dosežen sporazum, da se pilotno območje, na katerem bo v okviru tega projekta deloval Kozjanski park, razširi na območje celotne občine Kozje.

Tako je varstvo biotske raznovrstnosti znotraj visokodebelnih travniških sadovnjakov v Kozjanskem parku (zlasti kot habitata redkih vrst ptic) le eden izmed vidikov kompleksno zastavljenega projekta, ki na najboljši možni način kaže, kako so stvari znotraj kulturne krajine med sabo izredno tesno prepletene – navsezadnje to velja za vsa področja človekovega delovanja. ■ ■ ■

foto: Jani Gačnik

Visokodebelni sadovnjak.

Kormoran, zgodba se nadaljuje ...

na sodišču...

Na sklep Upravnega sodišča, da se zahtevi DOPPS-a za izdajo začasne odločbe o prepovedi streljanja kormorana delno ugotovi, kar je pomenilo, da se kormorana ni smelo streljati, se je MKGP pritožilo. Pritožba ni vsebovala nikakršnih dokazov, ki bi izpodbijali veljavnost sklepa Upravnega sodišča. Vrhovno sodišče RS je odločilo, da se pritožbi MKGP ugodi in se sklep Upravnega sodišča zavrne. Prejeli smo tudi drugopis odgovora na tožbo zastopnika

javnega interesa, ki je Državno pravobranilstvo RS. Nanj smo odgovorili.

na terenu...

Iz letošnjega Zimskega štetja vodnih ptic smo prejeli osupljivo novico v zvezi s streljanjem kormoranov. Ornitologa Tomaža Miheliča so na terenu napadli ribiči - lovci, ki so mu, ker se je postavil med puškine cevi in kormorane, grozili celo s smrtjo in si s tem prislužili prijavo na policijski postaji.

Popis velikega srakopera

Popis velikega srakopera *Lanius excubitor* je potekal od 5.12. do 25. 12. 2000. Osem popisovalcev je obdelalo območje Dravskega polja (cca 210 km²) in širše območje Ptujkega polja (cca 90 km²). Skupna površina območja, ki smo ga popisali, je okrog 300 km². Prešteli pa smo več kot 30 osebkov. Za pomoč pri popisu velikega srakopera se zahvaljujem Luku Božiču, Francu Bračku, Matjažu Kerčku, Luku Korošču, Jakobu Smoletu in Borutu Štumbergeru.

Požagano belorepčevno drevo

Borut Štumberger

1.2.2001 je bil v Krajinskem parku Šturmanci požagan orjaški beli topol na katerem je belorepec pozimi dolga leta počival in se odpravljaj na lov. Žalosten dokaz, da država ne zna gospodariti z zavarovanimi območji in da ji je za največjega srednjeevropskega orla povsem vseeno.

Labodove težave

Marko Trebušak

Foto: Marko Trebušak
Obročani labod grbec *Cygnus olor* (Zbiljsko jezero 4. 10. 1997).

V letu 2000 je bil v tretji številki Sveta ptic objavljen članek o obročkanju ptic kot metodi za spremljanje njihovih selitev. K napisanemu bi rad pripomnil, da moramo naši radovednosti navkljub, misliti tudi na ptice, na kar nas opozarja pričujoča fotografija, posneta je bila 4. oktobra 1997 na Zbiljskem jezeru. Labod grbec očitno ni zadovoljen z obročem, ki ga ima okrog vratu.

Svetovanje ornitologa članom

V pisarni so v minulem obdobju k boljšemu delovanju prispevali tudi prostovoljci. Ena učinkovitejših pomoči je bila odgovarjanje na telefonske klice in pisma. V društveno pisarno pogosto kličejo in pišejo ljudje z vprašanji o krmljenju ptic pozimi, o izdelavi gneznilnic, o oskrbi najdene poškodovane ptice, o opazovanju njim neznane ptice... nekateri pa bi radi zgolj sporočili svoja zanimiva opazovanja in se pogovarjali z ornitologom. Obilici takšnih vprašanj, na katera lahko odgovori izkušeni ornitolog, lahko iz pisarne ažurno odgovorjamo le s pomočjo dodatnih ornitologov - prostovoljcev. Najprimernejši termin za klic na ornitofon (ornitološki telefon) je vsak četrtek med 9. in 12. uro, ko vam bo po telefonu odgovarjal izkušeni ornitolog - prostovoljec. Zainteresirani prostovoljci, ki bi pri tem ali podobnem delu želeli pomagati v pisarni, naj pokličejo v pisarno DOPPS-a (01 544 12 30). Za pomoč se jim najlepše zahvaljujemo.

Izleti DOPPS-a marec - junij

Dodatne informacije o izletih dobite v pisarni DOPPS-a (Prvomajska 9, Ljubljana, tel. 01 544 12 30) ali pri vodji izleta.

- 11. marec 2001 (nedelja) - Obala med Izolo in Strunjanom (vodi Borut Mozetič) Izlet bo nadaljevanje predavanja o pticah slovenske obale, ki bo 8.3. v Kopru. Pričakujemo kričave čigre, črnoglave galebe, srednje žagarje. Zbor je pri vhodu na plažo v Simonovem zalivu ob 9. uri.

- 24. marec 2001 (sobota) - Ljubljansko barje - Blatna Brezovica (vodi Eva Vukelič) Barje je v marcu posebej zanimivo. Opazovali bomo lahko pribe, prosnike, zlate prosenke... Zbor je na avtobusni postaji na Drenovem griču ob 8. uri. Z glavne avtobusne postaje v Ljubljani odpelje avtobus ob 7.20.

- 25. marec 2001 (nedelja) - Rače - Požeg (vodi Matjaž Kerček) Ribniki v Račah in Požegu so spomladi kraj za opazovanje ribjih orlov, pričakujemo pa tudi pobrežnike. Zbor je na železniški postaji v Račah ob 8.30.

- 14. april 2001 (sobota) - Krakovski gozd (vodi Andrej Hudoklin) V mogočnem nižinskem poplavnem dobovem gozdu in okolici imamo v tem času veliko možnosti, da vidimo črno štokljo, malega klinčka, srednjega detla in celo južno postovko. Zbor je na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici ob 8. uri. Obvezni so škornji.

- 21. april 2001 (sobota) - Goteniški Snežnik (vodi Miro Perušek) Pešpot nas bo vodila čez gozdni rezervat Kameni zid na vrh Goteniškega Snežnika (1289 m). Hoje bo 4 ure v eno smer (700 m višinske razlike). Poleg tripstih detlov in kozač lahko vidimo rjavega medveda. Dobimo se ob 8. uri na začetku pešpoti na Goteniški Snežnik, ki je tik pred vasjo Gotenica ob glavni cesti. Iz Ljubljane se peljete po glavni cesti Ljubljana - Kočevje. Za Dolenjo vasjo je čez 0,5 km odcep na desno (smerokaz Kočevska reka, Gotenica), kjer zavijete. Nato peljete čez vas Grčarice do Gotenice. Ne pozabite ustrezne opreme (planinski čevlji, daljnogled, malica). Za dodatne informacije pokličite vodjo na tel. 041 657 392.

- 22. april 2001 (nedelja) - Dolnja Bistrica - Bobri (vodi Luka Božič) Ogledali si bomo eno bolj ohranjenih lok mehkolesne vrbe pri nas. Razveselili nas bodo prvi belovrati muharji, srednji detli in mali detli ter gnezdeče breguljke. Morda tudi črna štoklja. Za vse informacije pokličite vodjo na tel. 02 420 65 33.

- 27. april 2001 (petek) - Cerkiško jezero (vodita Leon Kebe in Dare Šere) Za opazovanje ptic pestro obdobje, ko lahko opazujemo pobrežnike, prve rjave srakoperje, smrdokavre, kupčarje in različne vrste ujed, je dober razlog, da se izleta udeležite. Zborna mesto je pri gostišču Ciril (Dolenje jezero) ob 8. uri. Dodatne informacije dobite pri vodji (Leon) na tel. 041 605 120.

- 29. april 2001 (nedelja) - Sava, Tomačevski prod (vodi Dare Fekonja) Izlet je namenjen predvsem začetnikom in tistim, ki želijo spoznati zanimiva mesta za opazovanje ptic v okolici Ljubljane. Naučili se bomo prepoznavanja pogostejših vrst ptic. Zborna mesto je končna postaja avtobusa mestnega prometa številka 19, Tomačevo, ob 8. uri.

- 6. maj 2001 (nedelja) - Veliko Kozje (987 m) (vodi Dušan Klenovšek) Zbor je na železniški postaji v Radečah pri Zidanem Mostu ob 8. uri. Potrebno bo premagati 700 višinskih metrov. Po vsej verjetnosti bomo opazovali skalnega strnada, srednjega detla, vse vrste žoln, gozdnega jereba pa tudi floristične posebnosti, kot sta endemična opojna zlatica in Clusijev svišč. Izlet bo trajal približno 8 ur. Načrtovan povratek je po SZ pobočju proti Zidanem Mostu (železniška postaja). Potrebna je planinska oprema. Dodatne informacije dobite pri vodji na tel. 041 593 929.

- 13. maj 2001 (nedelja) - porečje Nanošćice (vodi Brane Koren) Tukaj so še ohranjeni močvirni travniki z edinstveno floro (kukavice, ilirski mečki, sibirske perunike) in favno (vidra, divja mačka, kosce, prepelica, repaljšćica...). Zborna mesto je pri trgovini Bolk v vasi Hrenovica (na polovici poti med Postojno in Razdrtim po stari cesti) ob 8. uri. Dodatne informacije dobite pri vodji na tel. 041 589 408.

- 19. maj 2001 (sobota) - Vzhodne vinorodne Haloze (Cirkulane, Leskovec, Podlehnik) (vodi Matjaž Kerček) V maju je tukaj mogoče opazovati jate sršenarjev in drugih ujed na selitvi, zanimiva pa je tudi flora suhih travnikov. Prijavite se pri vodji (tel. 02 709 60 53 ali 040 278 338), kjer dobite vse informacije.

- 20. maj 2001 (nedelja) - Slivniško jezero (vodi Janez Senegačnik) Na manj znanem jezeru v bližini Celja gnezdi vodomec, na obrobju so ponekod močvirni travniki, za okolico pa so značilni visokodebelni sadovnjaki z ogroženimi vrstami kulturne krajine. Zbor je pri ribiškem domu na Slivniškem jezeru ob 7.30 uri. Dodatne informacije dobite pri vodji na tel. 03 574 30 51 ali 031 342 862.

- 26. maj 2001 (sobota) - Peca (2125 m) (vodi Luka Božič) Za visokogorje je značilna favna in flora, ki se je tja umaknila po zadnji ledeni dobi. Tu lahko občudujemo planinske pevke, planinske kavke in belke. Na izlet se je potrebno prijaviti pri vodji (tel. 02 420 65 33), kjer dobite vse informacije.

- 8, 9, 10. junij 2001 (petek, sobota, nedelja) - Donji Miholjac (vodi Borut Štumberger) Dvodnevni izlet na Hrvaško in Madžarsko z avstrijskimi ornitologi na enega največjih hrvaških kompleksov ribnikov. Videli bomo veliko mešano kolonijo petih vrst čapelj, črne štoklje, belorepce, kolonije črnih in beloličnih čiger. Število udeležencev je omejeno. Rok za prijave je 1. april. Na izlet se prijavite v pisarni DOPPS-a, kar potrdite s predplačilom za avtobusni prevoz v višini 5000 SIT. Prenočišće z zajtrkom stane okoli 50 DEM, s seboj je potrebno imeti še približno 10 DEM za vstopnino v madžarski del parka in potni list, veljaven še pol leta. Odhod je v petek ob 17. uri iz Maribora izpred železniške postaje. Povratek bo v nedeljo ob 12. uri.

- 23. junij 2001 (sobota) - Snežnik (vodi Slavko Polak) Tukaj velike zveri in ptice iz družine gozdnih kur niso redkost. Na izlet se prijavite v pisarni DOPPS-a ali na tel. 041 605 120, kjer dobite vse informacije.

- 30. junij 2001 (sobota) - Sabotin (609 m) (vodi Andrej Figelj) Slabo raziskano območje nas lahko preseneti s planinskim orlom in slegurjem. Zbor je na parkirišču pred mostom v Solkanu ob 6. uri. Dodatne informacije o izletu dobite pri vodji na tel. 031 874 289.

DRUŠTVENI IZLETI IN PREDAVANJA

Akcije DOPPS-a marec - junij

Za akcije se je potrebno prijaviti pri koordinatorju ali v pisarni DOPPS-a, kjer dobite vse informacije.

- **14. april 2001 (sobota) - čiščenje sten za breguljko** Koordinator za Središče ob Dravi Boris Kočevar, tel. 02 740 11 59, koordinator za Slovenjo vas Franc Bračko, tel. 02 251 90 86.

- **22. april 2001 (nedelja) - čiščenje okolice Cerkniškega jezera** Na dan zemlje bomo organizirano pobirali odpadke in prispevali k lepši podobi jezera. Koordinator Brane Koren, tel. 041 589 408.

- **2., 3. junij 2001 (sobota, nedelja) - Crex night, akcija štetja koscev.** Koordinator Brane Koren, tel. 041 589 408.

Predavanja DOPPS-a marec - junij

Maribor

kraj: Pedagoška fakulteta v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000 Maribor
predavalnica: 0,94

termin: vsako prvo sredo v mesecu, če ni določeno drugače

čas: 18. ura

7. marec 2001 (sreda) - Miro Perušek: Vloga odmrlega in votlega drevja v gozdu Izvedeli bomo kakšen je pomen in funkcija odmrlih in votlih dreves za ptice. Avtor nas bo seznanil z ekološkimi razmerji med različnimi drevesnimi vrstami in pticami.

4. april 2001 (sreda) - Al Vrezec: Kozača, lesna sova, koconogi čuk Izvedeli bomo rezultate večletnih raziskav o razširjenosti in ekologiji kozače, lesne sove in koconega čuka.

9. maj 2001 (2. sredo v mesecu) - Franc Bračko: Oglašanje ptic Predavanje je namenjeno vsem, ki želijo poglobiti znanje o oglašanju ptic. To vam bo koristilo pri popisovanju za novi ornitološki atlas.

6. junij 2001 (sreda) - Borut Rubinič: Sardinija Sardinija je sredozemski otok, kjer se prepletajo vplivi južne Evrope in Afrike. Otok, njegovo favno in druge zanimivosti, nam bo predstavil poznavalec Sredozemlja.

Ljubljana

kraj: "stari" prostori DOPPS-a, Žibertova 1, 1000 Ljubljana

termin: četrški

čas: 19. ura

22. marec 2001 (četrtek) - Dušan Klenovšek: Vpliv človekovih posegov na okolje in ornitofavno Posavje Na zadnjih kilometrih slovenske Save se pojavijo naravovarstveni problemi, ki jih poznamo z drugih podobnih območij. Prodišča in loke se umikajo utrjenim brežinam in njivam, okoliške gramoznice preplavljajo ribiči...

12. april 2001 (četrtek) - Miro Perušek: Žolne. V družino žoln spadajo žolne, detli in vijeglavka. Avtor bo predstavil njihovo življenjsko okolje, ekološke zahteve in naravovarstvene težave, povezane z njimi.

26. april 2001 (četrtek) - Boštjan Surina: Dolina Reke To IBA območje je zaradi prisotnosti kosca uvrščeno v kategorijo A1. Tu živijo tudi podhujka, grahasta tukalica, mokož in prepelica. Seznanili se bomo z njegovim ornitološkim pomenom in drugo favno ter floro.

17. maj 2001 (četrtek) - Klemen Koselj: Netopirji Slovenije Član Sekcije za proučevanje in varstvo netopirjev pri Društvu študentov biologije bo predstavil način življenja, ekološke zahteve in razširjenost netopirjev pri nas.

7. junij 2001 (četrtek) - dr. Peter Legiša: Naravoslovna fotografija O tej temi bo spregovoril eden bolj izkušenih naravoslovnih fotografov v Sloveniji. Beseda bo tekla tudi o etiki naravoslovne fotografije. Priporočljivo predavanje za vse, ki na teren nosijo fotoaparate.

Koper

kraj: Gimnazija Koper, Cankarjeva 2, 6000 Koper

učilnica: št. 26

termin: četrški

čas: 18. ura

8. marec 2001 (četrtek) - Borut Rubinič: Ptice slovenske obale Izvedeli boste, kje in kdaj lahko opazujete ptice na slovenski obali. Predstavljene bodo pogostejše vrste. Nadaljevanje predavanja sledi na izletu na obalo 11. marca 2001.

5. april 2001 (četrtek) - Kajetan Kravos: Naravni rezervat ob izlivu Soče Mednarodno priznani renaturacijski projekt izveden ob izlivu Soče je postal zgleden primer za podobna prizadevanja po svetu. Projekt in ornitološki pomen območja bo predstavil vodja upraviteljev tega naravnega rezervata.

10. maj 2001 (četrtek) - Borut Mozetič: Škocjanski zatok Sprehodili se bomo skozi zgodovino uničevanja zatoka do njegove razglasitve za naravni rezervat leta 1998.

Cerknica

kraj: dvorana pod Ljubljansko banko v Cerknici, Cesta 4. maja 16, 1380

Cerknica

termin: tretji četrtek v mesecu

čas: 19. ura

15. marec 2001 (četrtek) - Borut Mozetič: Škocjanski zatok

Sprehodili se bomo skozi zgodovino uničevanja zatoka do njegove razglasitve za naravni rezervat leta 1998.

19. april 2001 (četrtek) - dr. Tomi Trilar: Oglašanje ptic

Predavanje je namenjeno tistim, ki želijo poglobiti znanje o oglašanju ptic in se naučiti njihovega prepoznavanja po oglašanju in petju.

Celje

kraj: Zavod za zdravstveno varstvo Celje, Ipavčeva ulica 18, 3000 Celje

termin: točki

čas: 18. ura

20. marec 2001 (torek) - Luka Božič in Damijan Denac: Ptice okoli doma Predavanje za ornitologe začetnike in vse ljubitelje narave. Spoznali boste vrste ptic, ki živijo v bližini naših domov.

17. april 2001 (torek) - Michael Tiefenbach: Zlatovranka

Zlatovranka je pri nas na pragu izumrtja, v Avstriji pa se njihovo število povečuje. Njene ekološke zahteve in vzroke za ogroženost bo predstavil poznavalec vrste iz Avstrije.

NATURA 2000

– pravna in praktična zaščita tudi za Mednarodno pomembna območja za ptice

Ohranjena narava in visoka biotska pestrost postajata v novem tisočletju v Evropi vedno bolj iskani vrednoti. Uspešno ohranjanje predvsem ogroženih vrst in njihovih življenjskih prostorov postaja zato vedno bolj pomembna vladna naloga. Države Evropske skupnosti so v dobrih štirih desetletjih skupnega obstoja razvile skupen pristop za ohranjanje vseevropske mreže območij, pomembnih za evropsko ogrožene rastline in živali ter njihove življenjske prostore - mrežo območij NATURA 2000.

Namen mreže

Mreža območij NATURA 2000 je zakonsko podkrepljena z dvema evropskima zakonoma, t.i. Ptičjo in Habitatno direktivo. Obe direktivi naštevata evropsko ogrožene vrste in državam članicam nalagata zaščito območij in življenjskih prostorov znotraj njih, ki so najpomembnejša za preživetje teh vrst. Ptičja direktiva tako določa zaščito t.i. območij SPA (Special Protection Areas), Habitatna direktiva pa zaščito t.i. območij SAC (Special Areas of Conservation). Območja SAC in SPA pa skupaj predstavljajo mrežo NATURA 2000. Razlog za to dvojnost pri izbiri območij

izhaja predvsem iz zgodovine obeh direktiv. Ptičja je bila sprejeta že leta 1979, Habitatna pa šele leta 1992.

Zaščita območij NATURA 2000 in možnosti za razvoj lokalnih skupnosti

Območja NATURA 2000 imajo precej natančno določen način zaščite. Vsako območje NATURA 2000 je izbrano za ohranjanje točno določenih evropsko ogroženih vrst. Na tem območju mora država nato zagotavljati ohranjanje populacije teh vrst, za to pa obstaja več načinov. V prvi vrsti ne sme dovoljevati večjih posegov, ki bistveno zmanjšujejo populacije ogroženih vrst. Predpostavimo praktičen primer, da je Ljubljansko barje razglašeno kot območje NATURA 2000 tudi za kosca. Poseg, kot je velikopotezno izsuševanje vlažnih travnikov, bo zagotovo imel velik negativen vpliv na 250 barjanskih koscev in ga zato ne bi smeli dovoliti. Poseg, kot je obnova obstoječe ceste, pa verjetno ne bo bistveno prizadel življenjskega prostora večine od 250 koscev in bo zato dovoljen. Barjanski kosci so ogroženi tudi zaradi spreminjanja vlažnih travnikov v koruzne njive,

foto: Andrej Bibič

Za vzdrževanje vlažnih travnikov v območju NATURA 2000 »Sommerset Levels in Moors« v Veliki Britaniji, kjer prezimuje ogromno število rac in pobrežnikov, kmetje dobivajo kmetijsko-okoljska plačila iz kmetijskega proračuna.

VARSTVO NARAVE

kar posamično počnejo kmetje. Zagotavljanje zaščite v tem primeru lahko poteka skozi kmetijsko-okoljske ukrepe, ko kmetje dobijo plačilo, če primerno vzdržujejo vlažne travnike oziroma spremenijo koruzno njivo nazaj v travnik. EU ponuja predvsem naravovarstvenim organizacijam denar iz sklada LIFE za odkup oz. najem vlažnih travnikov in njihovo košnjo. NATURA 2000 je tudi marketinško premišljeno ime, ki naj bi tako Fincu kot Portugalki povedalo, da lahko na takem območju še doživi ohranjeno naravo in se sreča z evropsko redkimi vrstami živali in rastlin. Tako na številnih območjih NATURA 2000 stavijo na razvoj naravoslovnega turizma in skušajo tako lokalnemu prebivalstvu zagotoviti dodaten zaslužek. Tudi za razvoj takšnih projektov EU nudi denar.

Določanje območij

Območja NATURA 2000 prinašajo tako omejitve kot prednosti za ljudi, ki živijo v njihovi bližini. Ponekod si želijo takšna območja tudi tam, kjer ogroženih vrst ni veliko, drugi pa se jih branijo, čeprav imajo veliko ogroženih vrst. Doseči cilj in za prihodnje rodove ohraniti evropsko ogrožene rastline in živali ter njihove življenjske prostore pa je mogoče le, če ohranjamo najpomembnejša območja za te vrste, kjerkoli že ležijo. Ptičja direktiva zato precej natančno določa način izbiranja teh območij. Kriteriji za izbor območij IBA so bili v sodnem sporu priznani kot najboljši obstoječi kriteriji za izbor območij SPA. V Sloveniji smo dosedaj določena območja IBA izbirali na podlagi teh kriterijev, zato bi morala slovenska območja IBA čez nekaj let postati tudi območja NATURA 2000 in uživati temu primerno zaščito. Ob pristopu k EU bomo območja IBA izbrali še na podlagi milejših kriterijev, kot so veljali dosedaj.

foto: Damijan Denac

Območje NATURA 2000 "Südoststeirisches Hügelland" v Avstriji, ki meji na Goričko, je izbrano za zaščito evropsko ogrožene zlatovranke *Coracias garrulus*.

Izvajanje zaščite še škripa

Ohranitev ogroženih vrst je mogoča le ob doslednem izvajanju zakonskih predpisov v praksi. Na tem področju pa tudi v državah EU marsikje škripa, predvsem razglasevanje zaščitene območij NATURA 2000 poteka s precejšnjo zamudo. K bolj doslednemu izvajanju predpisov so vlade držav v EU prisilile predvsem naravovarstvene organizacije s pritožbami na Evropsko komisijo in sodišče. Kajti vsak predpis je le orodje, ki državljanom omogoča uveljavljati njihove interese. Kjer imajo ljudje interes ohranjati ogrožene vrste, tam jim je evropski predpis v pomoč. Kjer pa ni interesa, tudi predpis ne pomaga. Območja, kjer se bomo dovolj zavzemali za območja IBA, bomo lahko ohranili, druga pa bodo prepuščena naključju.

Več informacij o mreži NATURA 2000 lahko najdete na spletni strani <http://europa.eu.int/comm/environment/nature/natura.htm>. ■ ■ ■

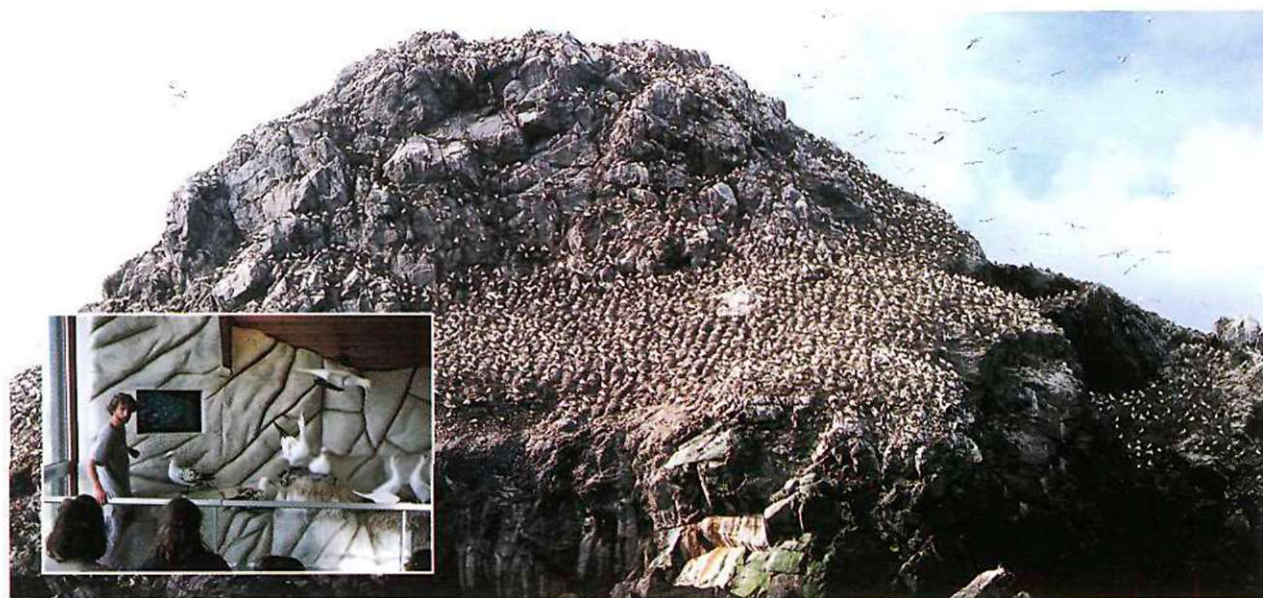

foto: Andrej Bibič

Območje NATURA 2000 »Archipel des Sept-Iles« v Franciji pritegne precej turistov. Ob dodatni ponudbi centra za obiskovalce francoskega partnerja BirdLife pa ti ostajajo dlje v regiji, kar prispeva k dodatnim prihodkom lokalnih prebivalcev.

Koconogi čuk

Že v januarju prično v bolj odmaknjenih višjeležečih gozdovih Slovenije svoj teritorij z monotonim petjem označevati samci koconogega čuka *Aegolius funereus*. V Sloveniji je ta majhna sova še slabo poznana, saj v zadnjem času še vedno odkrivamo nove kraje, kjer koconogi čuki prebivajo. Slovenija je z gozdom zelo bogata dežela in le-ta je pravzaprav največje naravno bogastvo, ki ga Slovenci premoremo. Obsežni strnjeni gozdni sestoji pa so ugoden življenjski prostor tudi za koconogega čuka.

Al Vrezec

Koconogi čuk *Aegolius funereus* med dnevnim dremežem. foto: Diemar Nili

Koconogi čuk v sklenjenem pasu naseljuje območje borealnega pasu na severni polobli, od severne Evrope, prek sibirskih gozdnih prostranstev, do Severne Amerike. V času ledenih dob so koconogi čuki živeli tudi južneje, na kar nas danes opominjajo posamezne bolj ali manj izolirane populacije v evropskih in azijskih gorstvih. V južnejših delih

Evrope živi v Pirenejih, Alpah, hribovju Srednje Evrope, Karpatih, Dinaridih, posamezne manjše populacije pa so raztresene vse tja do Grčije in Turčije. V Sloveniji največ koconogih čukov živi v Alpah, zlasti v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah, veliko jih je tudi v bukovih gozdovih z jelko na dinarskem območju. Pred kratkim (1996) je bil koconogi čuk ponovno odkrit na Pohorju. S Pohorja so bili do leta 1996 o koconogem čuku znani le podatki iz začetka 20. stoletja, potem pa se z njim v teh krajih do pred kratkim ni srečal nihče več. Povsem na novo je bil odkrit na Gorjancih, medtem ko Posavsko hribovje še vedno ostaja neznanka.

Življenjski prostor koconogega čuka so tihi in prostrani iglasti ali mešani gozdovi s posameznimi manjšimi jasami, kjer lahko lovi. Znana je njegova posebna naveza s črno žolno *Dryocopus martius*. Koconogi čuk namreč skoraj izključno gnezdi v duplih, ki jih je iztesala črna žolna. Na območjih, kjer je teh dupel malo, zato koconogi čuki zelo radi zasedejo umetne gnezdilnice. Na Finskem, kjer je zaradi intenzivnega gozdarjenja malo tako debelih dreves, da bi žolna lahko iztesala svoje duplo, večina koconogih čukov gnezdi v gnezdilnicah. Zaradi omejenega števila ustreznih dupel samci teh tudi pozimi ne zapustijo in jih varujejo pred drugimi samci. Samice in mladiči se zaradi ostrih zimskih razmer, ki vladajo na njihovih gnezdiščih, pozimi raje umaknejo v nižje lege, kjer je hrana dostopnejša. Zato med samci in samicami koconogega čuka ni stalne naveze para, ki je znana pri drugih sovah, npr. pri kozači *Strix uralensis* in lesni sovi *Strix aluco*. Spomladi, ko se samice vračajo iz svojih prezimovališč, samci neutrudno prepevajo ob svojih duplih, da bi privabili partnerico. Ko jo najdejo, ponavadi utihnejo ali pa prepevajo manj pogosto.

Odrasli koconogi čuki so sivo obarvani, zanje je značilna velika debela glava z izrazito obrazno masko. Njihovo barvo perja bi lahko označili kot varovalno, saj se tesno prislonjen ob deblo drevesa koconogi čuk dobesedno zlije z okolico. Še bolj zanimiv pa je njegov način obvarovanja dupla pred

nezaželenimi gosti. Duplo črne žolne je na drevesu dobro vidno, od ostalega debla ločeno kot črn madež. Ko na jajcih čepeča samica, podobno kasneje počno tudi mladiči, zazna vsiljivca pod gnezdilnim drevesom, skoči na odprtino dupla in s svojo veliko glavo oziroma obrazom zapolni črni madež dupla. Ker je obrazna maska koconogega čuka varovalno obarvana, manj izkušeni opazovalec dupla ne bo več opazil. Zaradi te vedenjske posebnosti je pregledovanje takih dupel in gnezdilnic več kot ugodno. Če po drevesu, v katerem gnezdi koconogi čuk, primerno močno potrkamo, se bo ta pojavil na vhodu svojega dupla in nas zvedavo opazoval (v resnici bo želel le zavarovati svoj zarod). S tem nam je prihranjenega veliko truda in plezanja po drevesih, omogočeno pa je tudi pregledovanje nedostopnih dupel, ki bi jih ob rutinskem pregledovanju zasedenosti dupel zagotovo izpustili. Pri tem je pomembno tudi to, da je takšno opazovanje za koconogega čuka najmanj stresno, saj gnezda ne zapusti, ob našem hitrem umiku pa tudi vznemirjenje ni kdovekako veliko. Medtem ko so odrasli svetlo sivo obarvani, so mladiči pravo nasprotje, saj so skoraj povsem temno-čokoladno obarvani, le na perutih imajo posamezne bele pege, kar je med sovami skoraj edinstven pojav. Srečamo ga le še pri ostalih vrstah koconogih čukov. Poleg našega koconogega čuka na svetu živijo še tri vrste tega rodu: ameriški čukež *Aegolius acadicus* (Severna Amerika), mehiški čukež *Aegolius ridgwayi* (Južna Mehika, Gvatemala) in ogrličasti čukež *Aegolius harrisi* (Južna Amerika - Andi).

Kot vse sove ima tudi koconogi čuk širok repertoar oglašanj. Najbolj je znano teritorialno petje samca, ki je monotono zaporedje glasov *pup*. Drug tip oglašanja je svarilen, lahko bi ga opisali kot kratek glasen krik, podoben kriku navadne veverice. Na ta tip oglašanja bomo naleteli, če bomo v nočnem času koconogega čuka razburili s svojo prisotnostjo ali če bomo to razburjenje povzročili s predvajanjem posnetega petja koconogega čuka.

Koconogi čuk je predvsem nočna ptica, ki dan preždi v kakem duplu ali na kakšni zasenčeni veji tesno prislonej k deblu. Kot vse sove je tudi koconogi čuk mesojed, pleni predvsem male sesalce, kot so voluharice, miši, podleski in rove. Zaradi svoje majhnosti lahko postane tudi sam plen večjih sov, kot so kozača, lesna sova, velika uharica *Bubo bubo* ali celo mala uharica *Asio otus*. Tako kot druge sove je tudi koconogi čuk za opazovanje in preučevanje sila težka vrsta. Njegova nočna aktivnost nam skoraj onemogoča, da bi jo preučevali s standardnimi ornitološkimi metodami. Pri gozdnih vrstah sov se radi poslužujemo metode predvajanja posnetka njihovega oglašanja, sicer so pri teh težko odkrивnih vrstah pomembni vsi tako ali drugače naključno zbrani podatki o njih. Dr. Janko Ponebšek, sloviti slovenski

ornitolog, je na začetku 20. stoletja o koconogem čuku zapisal naslednje: "Treba je še temeljitih raziskavanj in smoternega dela, ki nam bo pokazalo, da je koconoga sova v naših južnih deželah veliko pogostejša, kakor smo dosedaj mislili." Danes, na začetku 21. stoletja, 100 let po tem zapisu, bi lahko zapisali povsem isto misel. ■ ■ ■

OBVESTILO

Zbiram vse podatke o koconogem čuku *Aegolius funereus* in malem skoviku *Glaucidium passerinum* iz Slovenije.

Dobrodošli so vsi podatki z navedeno lokacijo in datumom, še posebej dragoceni pa so podatki o najdbi gnezda. Prosim vse, ki imajo podatke o opazovanju teh dveh vrst iz Slovenije, naj mi jih pisno sporočijo na spodaj zapisani naslov. Podatke potrebujem za izdelavo preglednega članka o teh dveh v Sloveniji sicer malo poznanih vrstah. Za poslane podatke se vam že vnaprej zahvaljujem!

Al Vrezec
Pražakova 11,
1000 Ljubljana

foto: Tomi Jolan

Gnezdilnice so lahko pomembni nadomestek dupel za koconoge čuke.

NOVI ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDILK

Popis za uspešno varstvo ptic

Tomaž Mihelič

Ptice imajo posebno in edinstveno vlogo pri povezovanju človeka z naravo. So eden izmed najboljših indikatorjev ohranjenosti življenjskega prostora, zato je spremljanje njihove razširjenosti in številčnosti izjemnega pomena. Natančni podatki o pticah omogočajo njihovo kvalitetnejše varstvo, skozenj pa varstvo drugih vrst živali in rastlin.

Cilj Novega ornitološkega atlasa Slovenije je pridobiti sliko o razširjenosti in številčnosti gnezdil Slovenije, ki bo omogočala odkrivanje razlik med regijami, nadmorskimi višinami in osnovnimi habitatnimi tipi ter postaviti osnovo za nadaljnje spremljanje stanja in s tem ugotavljanja populacijskih trendov. V popisu je zajetih več metod, ki jih v grobem lahko razdelimo na kvalitativni (ugotavljanje razširjenosti vrst) in kvantitativni del (ugotavljanje številčnosti).

Splošni popis razširjenosti (SPR)

V tem delu bomo popisovali znotraj 10 kilometrskih UTM kvadratov, kar bo omogočalo primerjavo s prejšnjim Ornitološkim atlasom. Praviloma bo več popisovalcev ločeno obdelovalo isti kvadrat, zato se bodo v ta del poleg izkušenejših lahko vključili tudi tisti s slabšim poznavanjem ptic. Ptice smo že predhodno razvrstili v tri kategorije, in sicer: pogoste vrste (P), redke vrste (R) in kolonijske vrste (K). Namen tega razvrščanja je zamudno popisovanje osebkov posamezne vrste zmanjšati na obvladljivo raven. Tako bo popisovalec za pogoste vrste beležil samo prisotnost znotraj kvadrata, saj se pričakuje, da bodo te vrste ustrezno zajete v kvantitativnem delu metode. Redke in kolonijske vrste se bo vpisovalo v poseben obrazec, kamor se bo vpisovalo tudi natančne lokacije opazanj, nadmorsko višino in habitatni tip, v katerem je bila vrsta opažena. Prav tako se bo v isti obrazec vpisovalo vsako potrjeno gnezdišče ne glede na vrsto. Pri splošnem popisu razširjenosti bo popisovalcu dodeljen posamezen UTM kvadrat. Kvadrat si bodo lahko izbrali sami, v dogovoru z glavnim ali lokalnimi koordinatorji.

Popis pogostih ptic (PPP)

Popis pogostih ptic bo osnovna metoda za ugotavljanje številčnosti. Z njo bomo dobili vpogled v številčnost vrst po posameznih območjih, nadmorskih višinah in habitatnih tipih. Vanjo bodo vključeni izkušenejši popisovalci, saj je za dober popis potrebno dobro poznavanje vrst po njihovem petju. Ob tem je potrebno poudariti, da je popis namenjen predvsem pogostim vrstam. Zato boste vsi manj izkušeni imeli lepo priložnost, da si v letih, ko bo potekalo popisovanje za Novi ornitološki atlas Slovenije, pridobite potrebne izkušnje in se priključite popisovalcem. Za tiste najbolj zagrete bomo priskrbeli mentorje, ki bodo novincem

pomagali pridobivati znanje. Popis pogostih ptic bo zajel 3 do 4 kilometerske kvadrate znotraj vsakega že prej omenjenega 10 kilometrskega UTM kvadrata. V teh kvadratih bo popis potekal na 15. točkah, na vsaki z eno ponovitvijo. Točke bomo popisovali dvakrat v gnezdišni sezoni. Predhodni obisk točk naj bi odpravil zamudno iskanje centra točke med samim popisom.

Popis redkih in kolonijskih vrst (PRK)

Za popis redkih in kolonijskih vrst ni posebej določene metode, saj bo popis zajet že v splošnem popisu razširjenosti (SPR) in popisu pogostih ptic (PPP), vanj pa bodo vključena tudi vsa priložnostna opazanja. V pripravljen obrazec bodo popisovalci vpisovali opazanja redkih in kolonijskih vrst, lokacijo, nadmorsko višino in habitatni tip, v katerem bodo vrsto opazili. Kolonijske vrste bo potrebno znotraj posameznega UTM kvadrata popisati v enem letu.

Z Novim ornitološkim atlasom bomo skušali dobiti sliko o stanju slovenskih ptic v začetku novega tisočletja. Natančni podatki nam bodo omogočili ugotavljanje pomembnih območij, bodo pa tudi trden argument za njihovo varstvo. Letos bomo s popisi začeli 14. aprila, čeprav se vrste sinic in žoln lažje popisuje že prej. Zavedamo se, da je čas, ki ga lahko namenite popisovanju ptic in s tem skrb za njihovo varstvo, omejen, zato je veliko pomembnejše, da ste na terenu prisotni v času, ki je primeren za popis večine vrst. Da bodo popisi lažje stekli, bomo organizirali delavnice za natančno teoretično in praktično predstavitev metod, ki jih bomo uporabljali. Vabljeni ste prav vsi.

V Mariboru bo delavnica 24. marca 2001 na Pedagoški fakulteti, Koroška c. 160 s pričetkom ob 9. uri, v Ljubljani pa bo predstavitev metod v soboto 7. aprila. Zbrali se bomo prav tako ob 9h na Žibertovi 1.

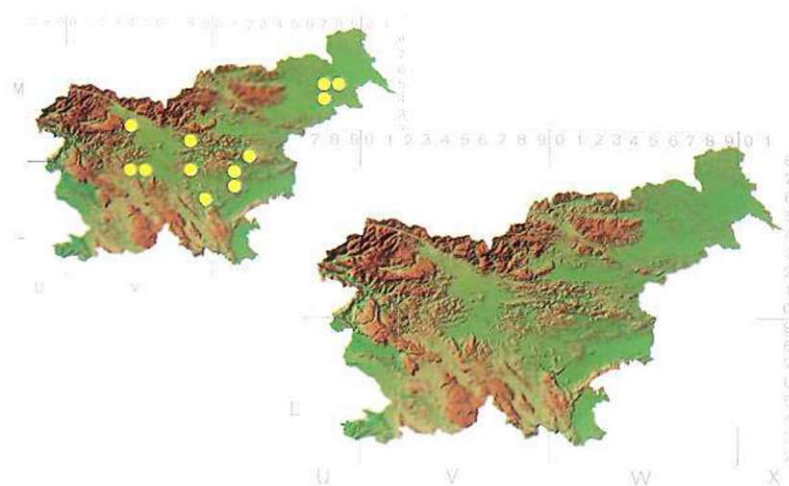
Dodatna delavnica bo organizirana tudi ob začetku popisov območij, predvidenih za širitev Kozjanskega regijskega parka. Ker natančno mesto in čas še nista znana, se za podrobnosti obrnite na Ala Vrezca (tel: 041/655-633, ki koordinira ta del popisa).

Za lažje in boljše sporazumevanje ter potrebno vzpodbudo bodo skrbeli lokalni koordinatorji, h kvalitetnejši izvedbi pa bodo prispevali tudi vrstni koordinatorji. Posamezne gnezdilke bodo vzeli pod drobnogled, usmerjali popisovalce pri njihovem popisu in dajali napotke za kvalitetnejši popis. Ta skupina sodelavcev atlasa bo vključena tudi v pisanje knjige ob zaključku popisov, saj bi en sam človek ali manjša skupina tako obsežno snov zajel samo površinsko.

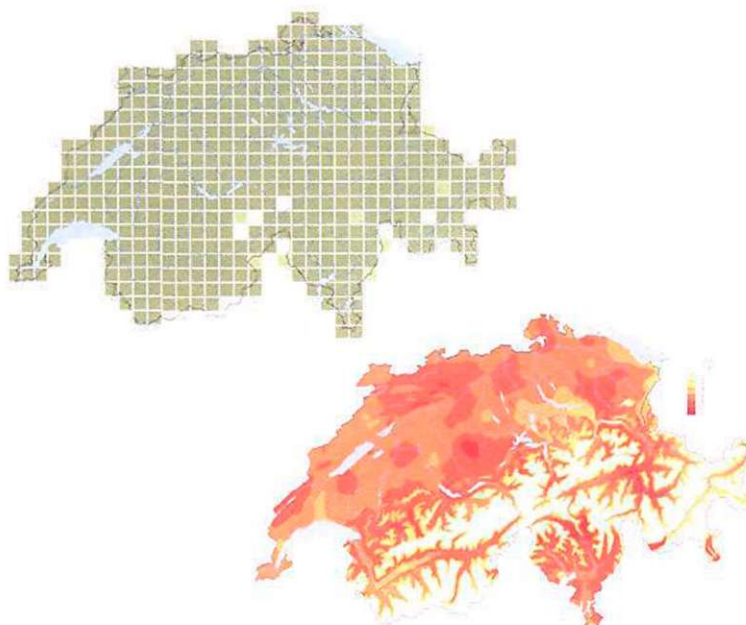
Kot vidite, je dosega cilja, ki smo si ga zadali, odvisna prav od vseh sodelujočih, zato vas vabimo, da postanete sodelavci Novega ornitološkega atlasa Slovenije. Varstvo ptic in

NOVI ORNITOLOŠKI ATLAS GNEZDIK

njihovih življenjskih prostorov nam je skupna skrb. Združimo svoje moči, da bomo prizadevanja v tej smeri tudi uspešno izpeljali.

Primerjava razširjenosti vrste, čeprav brez številčnih podatkov, nam lahko jasno nakaže populacijsko dogajanje v nekem razdobju. Razširjenost južne postovke *Falco naumanni* v Sloveniji v času od 1979-93 (zgoraj) in njena sedanja razširjenost (spodaj).

Karta gostot nam nudi bistveno boljše informacije o pojavljanju neke vrste, kot bi jih lahko razbrali iz karte razširjenosti. Razlika je najbolj očitna pri pogostih vrstah. Na primeru taščice *Erithacus rubecula* v Švici iz karte gostot (spodaj) lepo opazimo razlike v številčnosti, ki jih na karti razširjenosti (zgoraj) ne moremo.

Dominik Bombek
območje: PTUJSKO POLJE
naslov: Prešernova 1, 2250 Ptuj
tel: 02/748-11-13 (zvečer),
041/880-843

Luka Božič
območje: PREKMURJE,
POHORJE, ŠTAJERSKA NA
SPOLOŠNO
naslov: Pintarjeva 16, 2106
Maribor
tel: 02/420-65-33

Franc Bračko
območje: SLOV. GORICE
naslov: Gregorčičeva 27,
2000 Maribor
tel: 02/251-90-86 (zvečer),
041/580-315

Dare Fekonja
območje: OKOLICA
LJUBLJANE
naslov: Triglavka 21,
1000 Ljubljana
tel: 01/568-32-88,
041/513-440

Andrej Figelj
območje: SEVERNA
PRIMORSKA
naslov: Tržaška 49,
1000 Ljubljana
tel: 031/874-289

Peter Grošelj
območje: IDRIJSKO,
CERKLJANSKO
naslov: Godovič 124,
5275 Godovič
tel: 05/374-70-82 (zvečer),
031/619-189

Andrej Hudoklin
območje: OKOLICA NOVEGA
MESTA, BELA KRAJINA
naslov: Ob sušici 15,
8350 Dol. Toplice
tel: 07/306-56-03 (zvečer)

Alenka Ivačič
območje: GORENJSKA,
OKOLICA KRANJA
naslov: Juleta Gabrovska 23,
4000 Kranj
tel: 04/232-41-67 (zvečer),
041/889-604

Leon Kebe
območje: JAVORNIKI,
SNEŽNIK
naslov: Partizanska 8,
1380 Cerknica
tel: 041/605-120

Matjaž Kerček
območje: HALOZE,
DRAVSKO POLJE
naslov: Kungota pri Ptuj 44,
2325 Kidričevo
tel: 02/796-05-31 (zvečer),
040/278-338

Dušan Klenovšek
območje: ZASAVJE, POSAVJE
naslov: NHM 25,
8290 Sevnica
tel: 07/814-27-15 (zvečer),
041/59-39-29

Branko Koren
območje: NOTRANJSKA,
NANOS
naslov: Hruševje 48,
6225 Hruševje
tel: 05/756-13-26 (zvečer),
041/589-408

Mirko Perušek
območje: KOČEVSKO
naslov: Jurjevica 2a,
1310 Ribnica
tel: 01/836-32-34 (zvečer),
041/513-079

Zdravko Podhraški
območje: OBSOTELJE
naslov: Na Livadi 16a,
3250 Rogaška Slatina
tel: 03/581-53-91,
041/204-319

Janez Senegačnik
območje: OKOLICA CELJA
naslov: Brezje ob Slomu 17,
3232 Ponikva
tel: 03/574-30-51 (zvečer),
031/342-862

Boštjan Surina
območje: BRKINI, DOLINA
REKE, MATARSKO
PODOLJE
naslov: Župančičeva 22,
6250 Il. Bistrica
tel: 05/714-59-46 (ob koncu
tedna), 041/330-280

Željko Šalamun
območje: MURSKO POLJE
naslov: Stara Nova vas 3b,
9242 Križevci pri Ljutomeru
tel: 02/587-18-03

Davorin Vrhovnik
območje: KOROŠKA
naslov: Doliška cesta 14,
3205 Vitanje
tel: 03/577-53-00 (zvečer),
041/802-245

Naslovi posameznih lokalnih koordinatorjev:

Poleg lokalnih koordinatorjev se vedno lahko obrnete tudi na naslov glavnega koordinatorja: Tomaž Mihelič, Št. Jurij 125,
1290 Grosuplje; tel: 01/787-28-76 ali 01/544-12-30 (DOPPS)

MEDNARODNEMU BOJU PROTI PTIČJEMU KRIMINALU PRIDRUŽEN TUDI DOPPS

Barbara Mihelič

DOPPS se je v okviru mednarodnega projekta Joining Europe Against Bird Crime (Združena Evropa proti kriminalu nad pticami) junija lani pridružil mednarodni organizaciji EABC (The Eurogroup Against Bird Crime). To naravovarstveno omrežje združuje predstavnike evropskih ptičje-varstvenih organizacij, ki so po večini partnerji BirdLife International. Ustanovljena je bila z namenom boljše izmenjave in sodelovanja z nevladnimi organizacijami, spremljanja prestopkov zakonodaje prosto živečih ptic, nudila pa naj bi predvsem pomoč tistim vladnim organizacijam, ki predpisujejo zakonodajo s tega področja in jo izvajajo. Danes je v omrežje vključenih 30 evropskih držav. Izvedbo projekta je omogočil Regionalni center za okolje (REC) za srednjo in vzhodno Evropo.

KRIMINAL NAD PTICAMI

Marsikdo bo pomislil, da besedo kriminal napačno povezujemo s pticami. Navajeni smo jo uporabljati le v primerih najhujšega nasilja nad ljudmi. Besedna zveza je žal povsem pravilno uporabljena, še zlasti, če si ogledamo dejstva izven naših državnih meja.

Trgovanje s prosto živečimi živalmi dosega na mednarodnem črnem trgu vrtočlave cene in dobičke. In čeprav smo to potihem že ves čas slutili, nas vseeno preseneti dejstvo, da se nelegalno trgovanje z divjimi živalmi in rastlinami po donosnosti uvršča takoj za trgovanje z drogami. Še več. Raziskave so pokazale, da so imena trgovcev z drogo, orožjem in alkoholom tesno povezana tudi s trgovanjem z živalmi in rastlinami, pošiljke pa se mnogokrat razpošiljajo kar skupaj. Zlasti v zadnjih letih se je povečalo trgovanje z ujedami.

Med ptičji kriminal uvrščamo tudi nedovoljeno trgovanje z jajci prosto živečih vrst, nagačenimi prosto živečimi pticami, ubijanje ali odvzemanje ptic iz narave na nelegalen način ali izven lovnih dob, lov na nedovoljene vrste, zastrupljanje in zadrževanje ptic v ujetništvu ter vznemirjanje ptic na gnezdiščih. Merilo za to, kaj je nezakonito, je domača ali pa mednarodna zakonodaja, zato ima beseda kriminal v vsaki državi drugo vsebino. Poljuden osnutek zakonodaje o prosto živečih pticah, boste lahko prebrali v zloženki.

PRISOTNOST V SLOVENIJI

Na pogostnost in prisotnost kriminala nad pticami vplivajo predvsem geografski položaj države, vrstna pestrost ter pogostnost, razporedenost drugih kriminalnih omrežij, močno zaznaven pa je tudi vpliv kulture. Tako se npr. kulinarčni posli s pticami pevkami ostro končajo za mejami Italije, Francije ter Španije, v Sloveniji pa ni poznano zbirateljstvo jajc. Veliko bolj se nagibamo k nedovoljenemu lovu, zadrževanju ujed ter drugih vrst ptic v ujetništvu (sove, ptice pevke), kraji jajc in mladičev iz gnezd in trgovanju. Pri nas podatke o kriminalu nad pticami zbira tržna, lovska in ribiška inšpekcija ter carinska služba. Ker je tovrstnega kadra malo in ker ne vodijo ustreznih podatkovnih baz, je podatkov zavajajoče malo, učinkovitost pa majhna.

foto: arhiv RSPB

Največja zasežena zbirka jajc v Evropi. Mnoga od teh jajc so posledica zadnjih gnezdečih parov posameznih regij, držav ali celo vrst.

Prav mednarodni projekt, ki vam ga predstavljamo, skuša zapolniti praznino, ki zeva v varstvu ptic. Svetovna ornitološka pozornost je usmerjena v ukrepe kmetijstva, vodarstva, gozdarstva..., ki globalno prizadevajo vrste ter njihovo številčnost. Želja po posedovanju, zbirateljstvu ali dobičku pa dodatno in temeljito prizadeva predvsem redke vrste, še zlasti ujede, sove in papagaje. V želji, da bi tudi v Sloveniji izboljšali razmere na tem področju, smo si v projektu zadali naslednje cilje:

- izdati priročnik o ptičjem kriminalu in zakonodaji v vzhodni Evropi;
- vzpostaviti podatkovno bazo za spremljanje in beleženje - Vzpostaviti stalne stike ter sodelovanje z vladnimi službami, pristojnimi za to področje in zanje organizirati izobraževalne seminarje;
- izdelati zloženko o zakonodaji prosto živečih ptic ter postaviti stran na internetu;
- prispevati k izboljšanju zakonodaje.

Vsi, ki vas tovrstna problematika zanima in ste se pripravljeno aktivno vključiti v projekt, ste vljudno vabljeni k sodelovanju.

Od 7. - 9. aprila 2001 bo v Celju potekala letna skupščina EABC, kjer bo podrobneje predstavljena problematika zagotavljanja konvencije CITES, problematika vodenja podatkovnih baz, ropanja gnezd in zadrževanja prosto živečih ptic v ujetništvu. Za najbolj navdušene, se bo našlo mesto na konferenci. Uspešno preprečevanje ptičjega kriminala ni le stvar inšpektoratov, pač pa nas vseh, zato vas vabim, da nas, v kolikor opazite kakršen koli prestopnik nad pticami, o tem obvestite. Vašo prijavo vam bomo pomagali posredovati na pravi naslov in poskrbeli, da se na poti do obravnave ne bo izgubila. ■ ■ ■

foto: Tomaž Mihelič

Pristop k EABC, 11.6.2000, Kozjansko
Peter Vorisek (Češka), Barbara Mihelič (Slovenija), Pavol Kanuh (Slovaška), Peter Lovasz (Madžarska); Partnerji v projektu Joining Europe Against Bird Crime.

Pohorje

- poročilo z društvenega izleta

Luka Božič

V sončnem jutru, 3. junija 2000, smo se udeleženci dvodnevne društvenega izleta na Pohorje zbrali na parkirišču pred hotelom Planja na Rogli. Skupinici devetih ljudi se je obetalo prijetno druženje z lepo ornitološko ekskurzijo. Tudi čas, ki smo si ga izbrali za naš izlet, je za obisk Pohorja nadvse primeren, saj je na tej nadmorski višini gnezdilna sezona na višku prav v začetku junija. Naš namen je bil, da si ogledamo predvsem gnezdilke tega najvišjega dela Pohorja, ki se razprostira na nadmorski višini okoli 1500 metrov.

Ptice smo začeli opazovati že na samem zbirnem mestu, kjer je jutranje sonce izvabilo petje iz številnih ptičjih grl. Prav zaradi tega ptic nismo le opazovali, marveč smo z veseljem prisluhnili njihovim melodijam in si jih skušali čimveč tudi zapomniti. Večina udeležencev se je že kmalu strinjala, da razlikovanje med petjem ščinkavca *Fringilla coelebs*, drevesne cipe *Anthus trivialis*, šmarnice *Phenicurus ochruros* in mlinarčka *Sylvia curruca* ni posebej težavno, medtem ko se je pri obeh kraljičkih, pogostejšem

rumenoglavem *Regulus regulus* in nekoliko redkejšem rdečeglavem *R. ignicapillus*, nekaterim že zataknilo. Od zanimivejših vrst velja omeniti krivokljuna *Loxia curvirostra*, opazovali smo celo družino. Približno dve uri kasneje smo prišli do Lovrenških jezer, kjer se v tamkajšnjih sestojih ruševja ptičji svet precej spremeni. Opazovali smo številne sive pevke *Prunella modularis*, katerih petje pa je, kljub glasnosti pevca in neutrudnemu ponavljanju sicer dokaj enolične kitice, šlo nekoliko težje v uho. Morda ravno zato, ker je preveč »navadno«. Ob največjem jezercu smo si v družbi cvetočih rožmarink *Andromeda polifolia* privoščili lenobni počitek na tedaj že skoraj prevročem soncu. Pot smo nadaljevali proti Ribniškemu vrhu, kjer je ptičja aktivnost zavoljo omenjene vročine nekoliko pojenjala. Kljub temu nas je presenečenje izleta čakalo prav v strnjem iglastem gozdu, približno pol ure hoda proti vrhu.

Tukaj smo v deloma posušeni, vendar še živi smreki, oddaljeni od poti vsega petnajst metrov, naleteli na aktivno duplo tripirstega detla *Picoides tridactylus*. Samec in samica sta hranila mladiče v nekajminutnih intervalih, kar nas je zadržalo v bližini gnezda dobre pol ure. V tem času smo si dodobra ogledali oba spola te skrivnostne in ne ravno pogosto opazovane vrste detla. Veseli zanimivega odkritja smo se odpravili še na Ribniško jezero, kjer so nas pričakali številni pojoči severni kovački *Phylloscopus trochilus*. Čudili smo se nenavadni podobnosti njihovega petja s petjem dolgoprstega plezalčka *Certhia familiaris*, ki smo ga videli malo prej. Prvi dan izleta smo zaključili v popoldanskih urah pri Ribniški koči. Po počitku smo se proti večeru odpravili na

sprehod na najvišji vrh Pohorja - Črni vrh (1543 m n.v.). Nekaj mlajših udeležencev se nas je okoli 21. ure zvečer odpravilo še na nočni teren k Ribniškemu jezeru. V njegovi bližini nas je s svatovskim oglašanjem presenetil samec sloke *Scolopax rusticola*, ki je bila za ornitologe na Pohorju še do pred kratkim popolna neznanka.

foto: Samo Jenčič
Lovrenška jezera

Naslednje jutro smo nazaj grede utrjevali prejšnji dan pridobljeno znanje in napredek je bil več kot očiten. Posebej zanimivo je bilo opazovanje nekaj komatarjev *Turdus torquatus*, ki so se v jutranjih urah prehranjevali v okolici koče. Skupaj smo v obeh dneh opazovali 37 vrst ptic, kar je za Pohorje sredi gnezdilne sezone lepa številka. Poleg tega smo videli praktično vse vrste, značilne za to območje. Nekoliko utrujeni smo v največji vročini sredi popoldneva prispeli do koče na Pesku. Tukaj smo se po kosilu tudi poslovili od večine udeležencev, si zaželeli prijetne počitnice in si obljubili, da se v jeseni znova vidimo. Štirje najmlajši udeleženci smo si v poznem popoldnevu ogledali še Črno jezero pri Osankarici in pragozd Šumik, kjer smo našemu spisku opazovanih ptic dodali še povodnega kosa *Cinclus cinclus* in belovratega muharja *Ficedula albicollis*. ■ ■ ■

LJUBLJANSKO BARJE

Borut Rubinič

Velikost: 14.560 ha

Opis območja

Verjetno ga ni med nami, ki v življenju ne bi slišal za Ljubljansko barje. Komu ni pogled vsaj za nekaj trenutkov obvisel na mozaični ravninski krajini na levi strani avtoceste med Ljubljano in Vrhniko, ko se je veselo odpravljal proti morju? Ne čutim se poklicanega, da bi na tem mestu razglabljal o tem obsežnem, naravno izjemno pestrem območju, ki je obenem tudi eno najbogatejših slovenskih za ptice pomembnih območij (IBA – »Important Bird Area«). Tega si po eni strani ne upam zato, ker je bilo o tem neprecenljivem bivališču mnogo rastlinskih in živalskih vrst že toliko napisanega in po drugi strani ne zato, ker je, kljub dejstvu, da o tem kraju ne bo nikoli preveč napisanega, prostor, ki ga imam na voljo za kakšno obsežno pisanje, vse preveč omejen. Omenim naj le, da ime Barje (pisano z veliko začetnico je sopomenka za krajevno lastno ime Ljubljansko barje) pravzaprav nima več tistega svojega osnovnega pomena, ki je označevalo z debelo plastjo kislega in kot goba napojenega šotnega mahu prekrito močvirje. Šoto so v začetku prejšnjega stoletja popolnoma porezali, tako da jo je ostalo le še za dobro pest in Barje naenkrat ni bilo več barje ampak svet mozaične kulturne krajine, med katerimi prevladujejo vlažni travniki, koruzne njive in grmovnate mejice. Vse skupaj je dodobra prepleteno s številnimi med seboj vzporednimi in pravokotnimi osuševalnimi kanali, za katerih prve vreze lahko krivimo že daljnje stare Rimljane, resneje pa Marijo Terezijo in njenega naslednika cesarja Franca Jožefa. Spremembam so se prilagodile tudi rastline in posledično živali, med njimi seveda tudi ptice. Tako sedaj to območje predstavlja enega naših najbogatejših gnezditvenih predelov za mnoge vrste travniških in grmovnih vrst ptic ter za pomembno bivališče ptic v času spomladanske in jesenske selitve ter v času prezimovanja.

Dostop

Ljubljansko barje ni prepleteno le z irigacijskimi kanali, temveč tudi z mrežo cest. Po vseh njegovih robovih potekajo asfaltirane ceste, na severnem robu Barja pa je speljana celo avtocesta, ki vodi proti Kopru. Tudi po sredini Barja potekajo

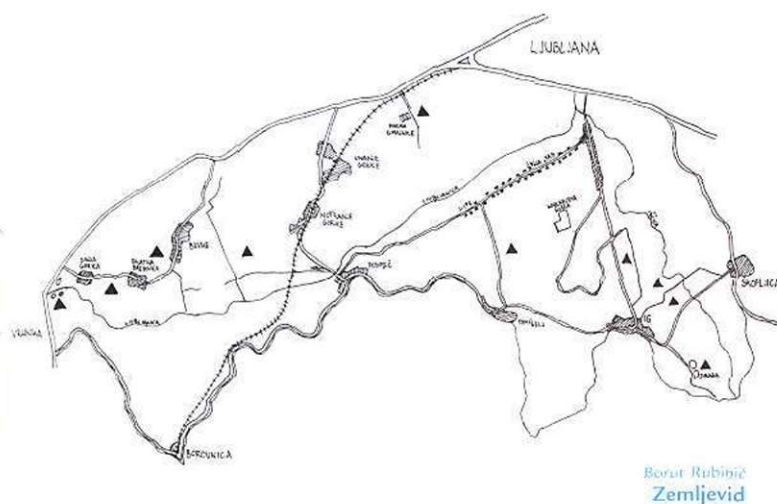

foto: Katarina Denac
Ljubljansko barje.

mnoge asfaltirane ceste, npr. med Ljubljano in Igom, Brezovico in Podpečjo in Podpečjo ter Rudnikom skozi Lipe in Črno vas. Poleg vseh omenjenih cest je tu še veliko stranskih, povezovalnih cest, med katerimi v zadnjem času vse več asfaltiranih in vse manj makadamskih, prašnih ali gozdnih cest. Po Barju so speljane primestne linije Ljubljanskega potniškega prometa, npr. med Ljubljano in Igom, Ljubljano in Borovnico, Ljubljano in Vrhniko ipd. Na najožjem delu Barja je speljana tudi železniška proga, ki sicer deloma teče po severnem, deloma pa po južnem obrobju Barja, preseka pa ga med Vnanjimi Goricami in Podpečjo.

Gnezditve

Ljubljansko barje je kot že rečeno predvsem gnezdišče travniških vrst ptic, med njimi najpomembnejše gnezdilke, globalno ogroženega kosca *Crex crex*. Poleg kosca so tipične travniške vrste, ki jih v velikem številu srečamo na Barju še prepelica *Coturnix coturnix*, poljski škranec *Alauda arvensis*, redki veliki škurh *Numenius arquata*, repaljščica *Saxicola rubetra* in drugi. Tu gnezdijo tudi bolj grmovne vrste, kakršne so rjava *Sylvia communis* in pisana penica *Sylvia nisoria*, rjavi srakoper *Lanius collurio*, kobiličar *Locustella naevia* in rečni cvrčalec *Locustella fluviatilis*. V gozdovih Mestnega loga gnezdi pomembna populacija slok *Scolopax rusticola*. Barje je pomembno tudi zaradi svoje mozaične kulturne krajine, h kateri prispeva tudi ekstenzivni način kmetijstva. Tipične vrste take krajine so priba *Vanellus vanellus*, vijeglavka *Jynx*

torquilla, prosnik *Saxicola torquata*, sršenar *Pernis apivorus*, mala uharica *Asio otus* in veliki skovik *Otus scops*.

Prezimovanje

Tudi zimski čas na Ljubljanskem barju ni nezanimiv. Nad mirujočimi polji se spreletavajo številni pepelasti lunji *Circus cyaneus*, na izpostavljenih mestih za malimi sesalci prežijo veliki srakoperji *Lanius excubitor* in številne kanje *Buteo buteo*. Po poljih in travnikih postavajo sive *Ardea cinerea* in velike bele čaplje *Egretta alba*.

Selitev

Najzanimivejše obdobje za opazovanje velikih jat pobjeznikov, galebov, rac in gosi na Ljubljanskem barju je obdobje spomladanskih in jesenskih deževij, ki jih obvezno spremljajo manjše ali večje lokalne poplave, ki poplavijo travnike in polja na tradicionalnih mestih širom Barja (na zemljevidu so ta mesta označena s črnimi trikotniki). Na teh kratek čas prisotnih vodnih oknih se neredko ustavijo tisočglave jate rac, kot so žvižgavke *Anas penelope*, race žličarice *Anas clypeata*, reglje *Anas querquedula*, sivke *Aythya ferina* in mlakarice *Anas platyrhynchos*. Včasih se jim pridružijo še skupinice sivih *Anser anser* in njivskih gosi *Anser fabalis*. V času poplav, posebej oktobra in novembra, lahko na nekaterih mestih opazujemo številne vrste galebov, v spomladanskem času pa se na istih mestih lahko kar tare prib *Vanellus vanellus*, togotnikov *Philomachus pugnax*, močvirskih martincev *Tringa glareola*, zlatih prosenk *Pluvialis apricaria*, kozic *Gallinago gallinago*, velikih *Numenius arquata* in malih škurhov *Numenius phaeopus*. Skratka, Barje v tem času nadlog, ki tarejo prenekaterega kmeta, kar prekipeva od raznobarvosti ptičjega življa. Vendar pa je treba opozoriti, da ni celotno Barje primerno za opazovanje takih pestrih jat ptic. Povsem lahko se zgodi, da o večtisočglavih jatah ne bo ne duha ne sluha, če se bomo odpravili na napačna mesta. V pomoč so

foto: Franc Bračko
Repaljščica *Saxicola rubetra*.

trikotniki na zemljevidu, ki približno prikazujejo območja največje gostote ptic v času dolgotrajnih spomladanskih in jesenskih deževij in temu sledečih poplav. Pa veliko sreče!

Ostale zanimive živali

Na Barju lahko pogosto opazujemo srne *Capreolus capreolus*, ki se predvsem pozimi združujejo v prave male trope. Zdi se, da tudi poljski zajci *Lepus europaeus* tu niso tako redki kot drugod, saj skoraj ob vsakem obisku vidimo kakšnega. Od sesalcev lahko na Barju srečamo še veliko podlasico *Mustella erminea*, kuno belico *Martes foina*, lisico *Vulpes vulpes*, v osamelcih pa tudi jazbeca *Meles meles*. Med plazilci je najbolj imenitna dandanes na Barju že zelo redka močvirska sklednica *Emys orbicularis*. ■ ■ ■

foto: Franc Bračko
Pepelasti lunj *Circus cyaneus*.

RAZPIS ZA 7. SREČANJE MLADIH ORNITOLOGOV SLOVENIJE

DOPPS v letu 2001 organizira že **7. Srečanje mladih ornitologov Slovenije (7. SMOS)**. Glavni cilj projekta je spodbujanje raziskovalnega dela učencev in njihove ustvarjalnosti. Na srečanju lahko sodelujejo **učenci in dijaki osnovnih ter srednjih šol iz Slovenije**. Število sodelujočih s posamezne šole ni omejeno, to velja tudi za število nalog. Naloge so lahko individualne ali skupinske. Individualno nalogo izdelajo največ trije avtorji, naloge z več kot tremi avtorji so skupinske.

Tema raziskovalne naloge mora biti s področja ornitologije. Lahko si zastavite raziskovalno nalogo o ptici leta - velikem detlu. Raziskovalna naloga naj bo raziskovalna naloga in ne prepis že znanih dejstev. Naloge naj bodo opremljene z napisom 7. SREČANJE MLADIH ORNITOLOGOV SLOVENIJE. Učenci naj pri zapisovanju naloge sledijo navodilom, objavljenim v publikaciji Šorgo, A. (1994): Priporočila za izdelavo mladinske raziskovalne naloge iz ornitologije, DOPPS, Ljubljana, ki jo bodo prejeli mentorji vseh prijavljenih raziskovalnih nalog. Učenci nižjih razredov naj imajo pri snovanju več svobode. Vse naloge morajo biti opremljene s podatki o avtorjih, razredu, ki ga obiskujejo, šoli in naslovom naloge. Dela, v katerih je očitno povzemanje ali celo prepisovanje literature, ne da bi bila ta pravilno citirana, ne bodo prišla v poštev za nagrade in priznanja. Strokovna komisija bo vse prispele raziskovalne naloge pregledala in ocenila. Naloge bodo ocenjene po različnih starostnih kategorijah, glede na število avtorjev (individualne, skupinske) in temo (ptica leta). Starostno kategorijo določa najstarejši učenec. Poleg ocene pisnega izdelka se ocenjuje tudi predstavitev naloge. Na podlagi obeh ocen bo komisija izbrala najboljša dela in jih nagradila. Naloga, ki je učenci ne predstavijo, ne more biti nagrajena.

Za sodelovanje na srečanju je potrebno najkasneje do 15. septembra 2001 poslati namero o sodelovanju na 7. SMOS s podatki o naslovu naloge, avtorjih in razredu ter z natančnim naslovom in telefonom kontaktne osebe (mentorja) na: Odbor za izobraževanje, DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana. Naloge pošljite na isti naslov. Zadnji rok za oddajo nalog je 15. oktober 2001. Do 3. novembra vam bomo sporočili natančen datum in kraj srečanja (srečanje bo predvidoma v soboto, 17. novembra 2001 na Pedagoški fakulteti v Mariboru), z vsemi dodatnimi informacijami, vključujoč razpored poteka srečanja in navodila za predstavitev nalog. Vse dodatne informacije so vam na voljo na naslovu **DOPPS** (Prvomajska 9, p.p. 2722, 1001 Ljubljana, tel. 01 544-12 30, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si).

Prosimo vas, da se pri raziskovalnem delu držite kodeksa slovenskih ornitologov in ne vznemirjate ptic.

Čebelar

13. junija 2000 sem na Bizeljskem opazoval čebelarje *Merops apiaster*. V peščeni steni je bilo najmanj 20 gnezd. Starši so skrbno prinašali hrano mladičem. Kljun je bil črn, noge sivkaste. Zadaj po hrbtu je rjavo-zlat. V glavnem pa je kovinsko-modre in rjavo-zlate. Narisal sem čebelarja in poslal sem vam sliko gnezdišča. Razločno se je oglašal »kvip-kvip«. Čebelar je podoben zlatovranki. Takrat sem ga prvič videl. In tam sem videl tudi lisico.

Alen Ploj, 5. razred

Grossglockner tudi poleti zavrt v belo barvo

Grossglockner je najvišja gora v Avstriji, visoka kar 3798 m. Leži v največjem evropskem narodnem parku. Tukaj je tudi Pasterze, eden najdaljših ledenikov v Evropi. Dolg je devet km, začne se na Johannisbergu in konča v Franz-Josefs-Höhe. Nad ledenikom Pasterze je visokogorska cesta in tam je ena glavnih turističnih točk Kaiser-Franz-Josefs-Höhe (2369 m). Turisti lahko gredo na ledenik. Zelo je veličastno, saj tam skozi vse leto vladata sneg in led. Iz te točke se najbolj vidi vrh Grossglocknerja (3798 m), ki so ga prvič osvojili trije menihi. Tukaj se danes kar tare turistov, toda še pred kratkim je kraj sameval. Cesto so zgradili okoli leta 1930.

Tukaj ne najdemo prav veliko vrst ptic. Še največ je planinskih kavk *Pyrrhocorax graculus*, ki so se čisto približale človeku. Najbrž zato, ker jim primanjkuje hrane, saj je skozi vse leto mrzlo.

Planinska kavka je manjša od vrane, gnezdi pa v skalnih stenah, ima eno leglo, 3-5 jajc, mladiči so gnezdomci. Poleg ptic ne smem pozabiti na svizce, ki so nekakšen simbol te točke. Trgovina ima zagotovo veliko prostora, namenjenega tem živalim. Opazujemo jih lahko z vrha ceste in prav nič sramežljivi niso. Poskusil sem se jim približati, toda takrat so jo pobrisali v svoja skrivališča v betonski ograji.

Že res, da je rastlin malo, vendar je nekaj takšnih, ki so zelo nizke in imajo močne korenine, da jih ne bi odnesel veter, ki zelo močno piha. Poleg tega pa je v tem avstrijskem narodnem parku še veliko lepih razglednih točk, na katere se lahko popelješ z avtom, kot zanimivost naj povem, da je najvišja med njimi Edelweiss-spitze, visoka kar 2571 metrov. Število obiskovalcev se vsak dan veča, to pa pomeni več onesnaževanja, toda Avstrija je znana kot dobra zaveznica narave in upam, da ji bo uspelo preprečiti preveliko onesnaženje.

Andrej Hafner, 8. razred

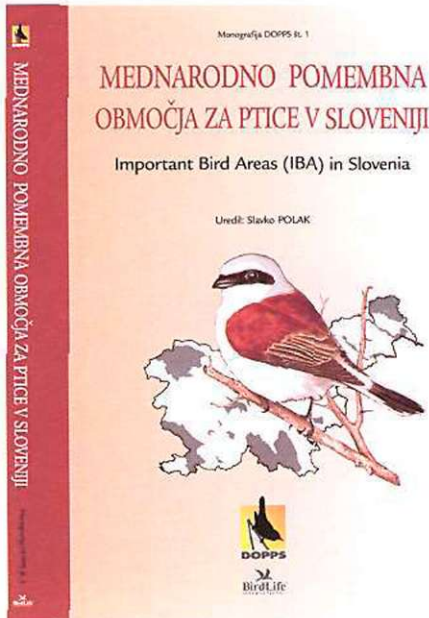
Nove knjige:

Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji

Čeprav o pokrajinski in biotski pestrosti Slovenije čivkajo ne le vrabci, ampak tudi vsi drugi s perjem ali brez, smo šele letos dobili monografijo o naših območjih, ki nosijo oznako IBA (Important Bird Area).

V uvodnih delih knjige so predstavljeni kriteriji, na podlagi katerih si lokaliteta zasluži naziv IBA in svetovni pomen tega projekta. Naslednji sklop zajema predstavitev 14 slovenskih območij; na začetku so podane geografske značilnosti, sledijo pa ornitološki podatki in podatki o drugi favni ter flori. Na teh mestih se lepo vidi, da so nekatera

območja zelo dobro raziskana, veliko pa je skoraj povsem neraziskanih; ornitologe čaka še veliko dela. Pri podatkih o preostali favni in flori se včasih pojavijo dvomljive navedbe (npr. divja mačka v Polanskem logu v Prekmurju), vendar pa je tudi ta del korektno obdelan in veliko pripomore k celotnemu vtisu. Pregled se nadaljuje in dopolnjuje z opisom habitatov in ogroženosti območja. Tu je opisanih veliko nerešenih problemov. Razpon ogroženosti območij zajema probleme intenzivnega kmetijstva vse do naravnega

zaraščanja kulturne krajine. Zadnji del knjige zajema poleg literature še sezname pomembnih ptičjih vrst. V seznamu so navedeni kriteriji in statusi za posamezno vrsto v vsakem območju IBA ter seznam vseh vrst, ki se pojavljajo v Sloveniji. Pri tehnični plati bi pograjal obilje tiskarskih škratov, ki v tako pomembno delo ne sodijo, in reprodukcijo fotografij v barvi rjavega premoga. Črno-bela varianta bi se knjigi oblikovno lepše podala, še bolje pa bi bilo, če bi vse pokrajine lahko občudovali v barvah.

Kljub nekaterim majhnim pomanjkljivostim je knjiga o

območjih IBA prvo slovensko delo, ki v skladu z evropskimi standardi vrednoti dele naše dežele in tako predstavlja temeljno delo slovenskega naravovarstva. In če naj bi imel vsak Slovenec doma Prešerna, pravopis in Sveto pismo, potem lahko mirne duše trdim, da sodi na knjižno polico vsakogar z občutkom za naravne lepote Slovenije knjiga Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji, še posebej, ker jo lahko kljub obilju strokovnih podatkov vzame v roke vsak laik.

Jakob Smole

Knjigo lahko naročite na tel.: 01/544 12 30 ali na e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Poročilo o delovanju Štajerske sekcije DOPPS

adnje poročilo o delu Štajerske sekcije ste lahko prebrali v 2. številki Novic DOPPS-a iz leta 1999. Delovanje sekcije je odsev delovanja in prizadevanja ljudi, ki jo sestavljajo. K dejanjem bi zlahka pripisali imena ljudi in ugotovili, da je ključ uspeha v sodelovanju in pristnih medčloveških odnosih med njimi, kar je pogoj za doseg skupnih ciljev.

Ed aprila 1999 in februarjem letos smo na Pedagoški fakulteti v Mariboru v okviru rednih predavanj vsako prvo sredo v mesecu organizirali 16 javnih predavanj, vabila za večino smo objavili tudi v časopisu Večer. Povprečen obisk predavanj je štel 25 udeležencev. Kot že nekaj let poprej smo tudi letos gostili tuje predavatelje, tokrat naravovarstvenika Nikolo Wolfa in Emila Flajšmana iz Hrvaške. Ptice in prizadevanja za njihovo ohranitev pač ne poznajo meja. Vzporedno s predavanji smo člani sekcije izpeljali tudi 10 izletov, med katerimi naj posebej izpostavimo dva dvodnevna izleta, in sicer v Kopački rit (Hrvaška) in na Pohorje. Nekaj posebnih izletov smo organizirali še za učence osnovnih šol. Poleg izletov in predavanj pa izkazujejo delo Štajerske sekcije v minulemu letu naslednji dogodki:

- skupaj s kolegi ornitologi-naravovarstveniki iz Hrvaške smo v aprilu 1999 in 2000 očistili peščeno steno na bregu Drave pri Obrežu, kjer vsako leto uspešno gnezdi breguljka;
- v Zrkovcih smo očistili peščeno steno za vodomca, ta je takoj začel gnezditi;

- popravili smo dva dotrajana gnezditvena splava za navadno čigro v ormoških lagunah in na njih povišali robove, ki preprečujejo padanje mladičev v vodo;
- na podstavke daljnovodnih stebrov v Ptujskem jezeru, kjer gnezdi navadna čigra, smo namestili ograjo in dodatne strukture, ki zmanjšujejo smrtnost mladičev zaradi padcev v vodo in pregretja;
- v okviru projekta "Nameščanje gnezdnice za navadno postovko" smo organizirali namestitev gnezdnice na dimnik javnega podjetja Toplotne oskrbe Maribor d.o.o., ki je omogočilo nakup gnezdnice;
- podali smo predlog za zavarovanje gramoznice Vršniki pri Kidričevem;
- pozimi leta 2000 smo popisali mokože na Dravskem polju in v Prekmurju, pozimi leta 2001 pa smo izvedli popis na območju cele Slovenije;
- v akciji "Mednarodno štetje zlatovrank" smo prešteli zlatovranke v Sloveniji;
- namestili smo štiri gnezdnice za lesno sovo;
- sodelovali smo pri snemanju oddaje o beli štoklji za otroke;
- primer najdenega ustreljenega skobca smo prek medijev posredovali javnosti,
- z zaščitnim premazom smo premazali ornitološko opazovalnico na Ormoškem jezeru;
- sodelovali smo pri testiranju metod za projekt Novi ornitološki atlas gnezdnik, ki bo stekel leta 2001;
- v mariborskem parku smo namestili 42 kvalitetnih gnezdnic za duplarice, ki jih je financirala Mestna občina Maribor;
- na postavljene drogove za belo štokljo smo namestili štiri informacijske table o beli štoklji in njeni ogroženosti. Dve sta v Veliki Polani, ena v Veliki Nedelji;
- organizirali in izvedli smo ornitološki tabor v Veliki Polani;
- organizirali in izvedli smo 6. srečanje mladih ornitologov Slovenije;
- ob Evropskem dnevu opazovanja ptic smo izvedli tri izlete in postavili stojnico na Trgu svobode v Mariboru;
- izvedli smo popis velikega srakoperja na Dravskem polju;
- izvedli smo projekt sanacije Ptujkega otoka, kjer gnezdi navadna čigra in rečni galebi.

**Dominik Bombek, Luka Božič, Franc Bračko,
Damijan Denac, Matjaž Kerček, Matjaž Premzl,
Aleš Tomažič in Borut Štumberger**

foto: Dominik Bombek

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

V prejšnji številki Sveta ptic se je končalo nagradno tekmovanje Skrivnostna fotografija za leto 2000. Skozi tri kroge (šest fotografij) merjenja moči v ugotavljanju identitete neznanih ptic so se izkristalizirali najboljši oziroma najbolj vztrajni v preteklem letu. Sodelujočih, roko na srce, res ni bilo ravno veliko, so pa prebili led pri preobrazbi rubrike, ki nas spremlja že vrsto let. Kljub temu da so bile nekatere fotografije precej zahtevne, se je pokazalo, da je pri razreševanju večine skrivnostnih fotografij pomembna predvsem volja, ostro oko in dober priročnik za prepoznavanje ptic. V želji pritegniti k sodelovanju čim večje število ljudi, pripravljamo v tem letu nekatere spremembe pri samem sistemu tekmovanja. Vsak krog tekmovanja bo še naprej sestavljen iz dveh fotografij neznanih ptic, le da bo ena izmed njiju precej lažja. Za razrešitev prve skrivnostne fotografije v vsaki številki Sveta ptic bo zadostovalo že osnovno poznavanje vrst, ki se pojavljajo v Sloveniji. Druga fotografija bo nekoliko težja, približno na dosedanjem nivoju. Tako bomo v bistvu uvedli dve kategoriji tekmovanja. Sodelujoči v osnovni kategoriji

bodo na društven naslov poslali le rešitev prve skrivnostne fotografije, skupaj torej štiri odgovore tekom enega leta. Sodelujoči v višji kategoriji bodo poslali rešitvi obeh fotografij, kar znese osem odgovorov v enem letu. Ob zaključku tekmovanja (februarja 2002) bomo podelili dve nagradi, manjšo zmagovalcu v osnovni kategoriji in glavno nagrado najboljšemu v višji kategoriji. Sicer pa za tekmovanje Skrivnostna fotografija še vedno veljajo pravila objavljena v drugi številki revije Svet ptic lanskega letnika. Za vsak primer jih objavljamo še enkrat, vključno z najnovejšimi dopolnitvami.

Skupni zmagovalec tekmovanja skrivnostna fotografija za leto 2000 je Aleš Tomažič. Po treh krogih je edini zbral vseh šest pravih odgovorov. Zmagovalca ni odločil zreb, ampak ornitološko znanje in vztrajnost. Mlademu članu čestitamo za uspeh in upamo, da mu bo to v vzpodbudo pri njegovem nadaljnjem delu. Izzrebana dobitnica majice za minuli krog tekmovanja je Cvetka Marhold. Čestitamo tudi njej.

Pravila tekmovanja »skrivnostna fotografija«

1. V vsakem letniku Sveta ptic bo objavljenih skupno osem fotografij ptic - po dve v vsaki številki. Obe fotografiji v vsaki tekoči številki revije si pozorno ogledajte in napišite vrstno ime ptice, ki jo vidite. Če nameravate sodelovati samo v osnovni kategoriji tekmovanja, napišite le ime ptice na prvi fotografiji. Če pri katerem od krogov tekmovanja ne napišete rešitve druge fotografije, ste avtomatsko premeščeni v osnovno kategorijo. Pri tem uporabljajte veljavna slovenska imena ptic, ki so bila objavljena v *Acrocephalus* št. 94-96 (letnik 20) oziroma latinska imena. Napišite še svoje ime in priimek ter natančen naslov in ga pošljite na društveni naslov (DOPPS, p. p. 2722, 1001 Ljubljana) s pripisom »Za skrivnostno fotografijo« najkasneje v 30 dneh po prejemu revije na dom.

2. Zmagovalec tekmovanja »Skrivnostna fotografija« v višji kategoriji je tisti, ki pravilno določi ptice z vseh osmih fotografij. V primeru, da je takšnih članov več, se zmagovalca izžreba. Če nobeden od sodelujočih ne zbere osem pravih rešitev, je zmagovalec tisti, ki ima največ pravih odgovorov. V kolikor jih je več z enakim največjim številom pravih rešitev, se zmagovalca prav tako izžreba. Enako velja za tekmovanje v osnovni kategoriji, le da so

tam skupno štiri fotografije. Rezultati bodo objavljeni v prvi številki Sveta ptic prihodnje sezone.

3. Poleg tega bomo med sodelujočimi, ki bodo pravilno določili obe ptici na fotografijah iz vsake tekoče številke Sveta ptic, izžrebali enega dobitnika društvene majice. V primeru da ni nobenega z dvema pravih rešitvama, se ta nagrada ne podeli. Dobitnik za vsak krog tega dela tekmovanja bo objavljen v naslednji številki revije.

4. Na tekmovanju lahko sodelujejo samo člani društva.

5. Na tekmovanju ne sodelujejo urednica Sveta ptic in člani uredniškega odbora. Avtorji fotografij uporabljenih v igri ne sodelujejo pri tistem krogu tekmovanja, v katerem so uporabljene njihove fotografije.

6. Pri izboru fotografij za tekmovanje v višji kategoriji pridejo v poštev samo tiste vrste ptic, ki so bile vsaj enkrat registrirane na območju Zahodnega Palearktika. Teoretično je tako potrebno računati z nekaj več kot 900 vrstami ptic. Fotografije za osnovno kategorijo tekmovanja izbiramo med pticami, ki so bile vsaj enkrat ugotovljene v Sloveniji (teoretično okoli 390 vrst).

OBRAZLOŽITEV SKRIVNOSTNE FOTOGRAFIJE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

Na prvi skrivnostni fotografiji iz prejšnje številke Sveta ptic je precej svetla ujeta v letu. Fotograf jo je ujel v nizkem in počasnem letu od spodaj, tako da se pri ogledovanju posnetka znajdemo v položaju, iz katerega te ptice tudi najpogosteje opazujemo. Seveda so ilustracije, ki prikazujejo ujede in druge večje ptice v letu,

foto: Luka Božič
Kačar *Circus gallicus*

danes obvezna sestavina vsakega resnega terenskega priročnika, tako da nam razrešitev te uganke ne bi smela vzeti preveč časa. Lahko pa si kljub temu privoščimo prijeten sprehod skozi enega izmed njih, si ogledamo vse podobne in manj podobne vrste ter se pozabavamo z določitvijo starosti neznane vrste. Kakorkoli že, zelo hitro se nam pogled ustavi na eni, morda dveh vrstah. Če vzamemo v precep sršenarja *Pernis apivorus*, smo hitro v stiski, saj naša ptica nima bolj ali manj velikih črnih lis na zgibu peruti. Slednje so pri tej sicer zelo variabilni vrsti vselej prisotne (pri izjemno svetlih mladostnih osebkih so lahko slabše vidne).

Sršenar ima tudi precej krajše peruti ter daljši in bolj zaokrožen rep. Ribji orel *Pandion haliaetus* omenjeni črni lisi ima, nima pa temne spodnje strani glave. Njegove peruti so ožje in v zgibih opazno prelomljene, čez sicer belo glavo poteka temna maska. Njegova silhueta je zelo tipična in vsekakor bistveno drugačna kot pri ptici na fotografiji. Svetla varianta malega orla *Hieraaetus pennatus* ima podobno obarvano glavo, vendar ga vselej prepoznamo po popolnoma temnih letalnih peresih, ki so v izrazitem kontrastu z ostalo obarvanostjo spodnjega dela telesa. Od vsaj približno primerljivih vrst nam ostane le še kačar *Circaetus gallicus*, kar je seveda tudi pravilna rešitev prve skrivnostne fotografije. Ptica na fotografiji pripada svetlejši varianti te vrste, čeprav so lahko ekstremno obarvani osebkii še veliko svetlejši (od spodaj skoraj popolnoma beli). Čeprav je bil kačar na posnetku fotografiran februarja leta 1999 ob jezeru Soorwal v bližini Ranthambhore v severni Indiji, je prav takšen, kot jih lahko opazujete tudi na našem Krasu.

foto: Andrej Babic
Komatar *Turdus torquatus*

Pri določanju ptice z druge skrivnostne fotografije nam je lahko v veliko pomoč habitat, v katerem ta ptica živi. Skalnate stene v ozadju, predvsem pa rastlinje, ki obdaja skrivnostno ptico, nam kaj hitro izdajo, da imamo opravka z vrsto gorskega okolja. Če se kaj spoznamo na botaniko, lahko v vijolično cvetočih rožah na desni strani celo prepoznamo mračice *Globularia* sp. Poleg tega lahko dokaj zanesljivo sklepamo na velikost ptice, s

tem da jo primerjamo npr. z bilkami trave pred njo. Če rečemo, da je približno kosove *Turdus merula* velikosti, se nismo veliko zmotili. Grahasto potrebuje nam daje misliti, da je ptica mladostna. Oboje ustreza grobem opis enega izmed drozgov, čemur govori v prid tudi značilna silhueta. Ta bi lahko koga spomnila tudi na škorca *Sturnus vulgaris*. Med drozgi sta najbolj verjetna že omenjeni kos in pa komatar *Turdus torquatus*. Obe vrsti sta si v mladostnem perju lahko precej podobni, kar je spričo nenavadnega položaja ptice na fotografiji še bolj očitno. Nekoliko nam pri tem nagaja še grlo, ki je ujeto v senco in zaradi tega ne vidimo, kakšne barve je. Morda ima ptica za kosa ob prvem vtisu nekoliko preveč beline med črnimi lisami na spodnjem delu trupa, manjka pa ji nekaj več svetlo rjavega nadaha, predvsem v predelu prsi. Zgornji del glave je precej temen, kar tudi govori v prid komatarju. In končno – če dobro pogledamo, vidimo svetlo obrobljena velika krovna peresa na desni peruti opazovane ptice. To pa zanesljivo izloči kosa iz igre in preostane nam samo še komatar. Pričujoči posnetek je nastal avgusta leta 1994 v nacionalnem parku Rila na vzhodu Bolgarije. Že po zaključku tega pisanja se mi je nekako utrnila misel, da bi kdo utegnil ptico na fotografiji zamenjati za samico oziroma mladega puščavca *Monticola solitarius*. Vsak ornitolog, ki ima nekaj izkušenj s to vrsto, bo ob tem verjetno le nejeverno zmajal z glavo. Ptica je pač postavljena v okolje, ki te domneve enostavno ne dopušča. Ko pa začnemo iskati konkretne znake za opustitev te domneve, se nekoliko zatakne. Ostaneta nam dve že omenjeni. Puščavec nima nikoli toliko bele podlage pod grahastim vzorcem na prsni in trebuhu in nima svetlo obrobljenih peres v peruti. Slutimo lahko, da je kljun vsaj na zgornji polovici dvobarven. To pa je značilnost, ki zanesljivo izloči puščavca – ta ima namreč kljun enobarvno temen. ■ ■ ■

Luka Božič

foto: Luka Božič

Katera vrsta je to?

foto: Borut Rubinič

Katera vrsta je to?

VABILO NA SKUPŠČINO

Vljudno Vas vabimo, da se udeležite 21. rednega letnega srečanja in skupščine

Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS),

ki bo v **SOBOTO 31. marca 2001 ob 14.00 uri**

V Modrem salonu Grand hotela Union, Miklošičeva cesta 1, Ljubljana.

DNEVNI RED REDNEGA LETNEGA SREČANJA:

**Pričetek
ob 14.00**

Otvoritev in pozdrav
Poročilo o delu društva
Letno finančno poročilo
Poročilo nadzornega odbora
Predlog proračuna 2001
Predlog sprememb članarine in statuta
Zanimivosti iz dela naših članov
IBA knjiga (Slavko Polak)
Evropsko kmetijstvo in slovenske ptice (Andrej Bibič)
Ptujski otok (Borut Štumberger)
Mladinski ornitološki tabor Polana 2000 (Damijan Denac)
Novi atlas gnezdil Slovenije (Tomaž Mihelič)
Kormoran (Primož Kmecl)
Veliki detel, ptica leta 2001 (Leon Kebe)
Odmor 45 min.

**Pričetek
ob 16.30**

Podelitev priznanja AVIANA
in priznanja Zlati legat
Naravni rezervat na izlivu
Soče (Kajetan Kravos)
Film ŠKOCJANSKI ZATOK

Zaključek bo predvidoma ob 18 uri.

V PRIČAKOVANJU SKORAJŠNJEGA SNIDENJA
dr. Peter Trontelj, predsednik DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.

Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

NOVO v restavraciji Smrekarjev hram!

Nova izvirna ponudba jedi. Širok izbor vin.
Prijeten **ambient**. Možna rezervacija **separejev**

Restavracija, je idealna za
POSLOVNA KOSILA,
kar je še en razlog več, da pridete in
se pustite razvajati našim odličnim
kuharskim mojstrom.

Za vse večerne ptice pa smo pripravili
pestro izbiro **VEČERIJ**.

Restavracija Smrekarjev hram
Nazorjeva ulica 2, 1000 Ljubljana

Informacije in rezervacije:
Tel: 01 308 1975, fax: 01 308 1015

Odprto od
ponedeljka do petka, od 12.00 do 23.00 ure.

Vljudno vabljeni!

Svoboden kot ptica.

ZA PREDANOST GRE. ZA ZNANJE, BOGASTVO IZKUŠENJ.
SMELOST ODKRIVANJA NOVIH MOŽNOSTI. SPOSOBNOST KOMUNICIRANJA.

SPRETNOST OSVOBAJANJE USTVARJALNIH SIL.
SPREJEMANJE PRAVIH ODLOČITEV V TRENUTKU.
PRIHODNOST JE NA STRANI ODLOČNIH.

SVOBODNI KOT PTICA.

SVOBODEN KOT PTICA
WWW.MOBITEL.SI

Veliki Viharnik